

ઉદ્યોગ વિશેષતાઓ

ઇન્ડિયન ડ્રગ્સ એન્ડ ફાર્માસ્યુટિકલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ

સપ્ટેમ્બર-2020

શ્લેષણાત્મક સંપર્કો

નિકુંજ ભગત

સિનિયર વાઇસ પ્રેસિડન્ટ, હેડ
ઓફ પ્રોડક્ટ્સ

nikunj.bhagat@crifhighmark.com

સુભ્રાંગશુ ચટ્ટોપાધ્યાય

સિનિયર વાઇસ પ્રેસિડન્ટ,
નેશનલ હેડ - સેલ્સ

subhrangshu.chattopadhyay@crifhighmark.com

રાકેશ રલ્લાપલ્લી

સિનિયર મેનેજર, રિસર્ચ અને
ઇનસાઇટ્સ

rakesh.rallapalli@crifhighmark.com

સૌમ્યા સાહ

વિશ્લેષક, રિસર્ચ અને ઇનસાઇટ્સ

saumya.sah@crifhighmark.com

કૈલાશ ચંદર ભાનૂ

ચીફ જનરલ મેનેજર, આર્થિક
સંશોધન અને ડેટા વિશ્લેષણ
વર્ટિકલ

bhanoo@sidbi.in

સોહમ નાગ

મેનેજર, આર્થિક સંશોધન
અને ડેટા વિશ્લેષણ વર્ટિકલ

sohamnag@sidbi.in

આર.પ્રભાવતી

ડેપ્યુટી જનરલ મેનેજર, આર્થિક

સંશોધન અને ડેટા વિશ્લેષણ વર્ટિકલ

rprabha@sidbi.in

પરિચય

શ્રી મનોજ મિત્તલ

ડેપ્યુટી મેનેજીંગ ડીરેક્ટર

સ્મોલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ

બેંક ઓફ ઇન્ડિયા

સીઆરઆઈએફના સહયોગથી એમએસએમઇ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરતું ઉદ્યોગ ક્ષેત્રો / કલસ્ટરો પર આધારિત ત્રિમાસિક અહેવાલ 'ઇન્ડસ્ટ્રી સ્પોટલાઇટ' રજૂ કરતા સીડબી આનંદ અનુભવે છે. આ શ્રેણીમાં ફાર્માસ્યુટિકલ પ્રથમ હોવા સાથે દરેક ત્રિમાસિક ગાળામાં અમે વિવિધ ક્ષેત્રે આવા વિશ્લેષણાત્મક અહેવાલ લાવીશું. આ રિપોર્ટમાં ક્ષણાત્મક કલસ્ટર લેવલના ડેટાના વિશ્લેષણ ને સમજવા માટે નીતિ-નિર્માતાઓ, બેન્કરો અને એમએસએમઇ સહિતના અન્ય હોદ્દેદારોને આંતરદૃષ્ટિ આપવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

આ પહેલ એમએસએમઇને નવીનતમ ઉદ્યોગ અને બજારના વલણો તેમજ ઉભરતી તકોના પ્રકાશમાં તેમની સહજ સંભાવનાને વાસ્તવિક બનાવવાના સિડબીના સતત પ્રયત્નોનો એક ભાગ છે. હું આશા રાખું છું કે સમય જતાં આ અહેવાલ એમએસએમઇ ઇકોસિસ્ટમના નીતિ નિર્માતાઓ અને વ્યવસાયિકો માટે મહત્વપૂર્ણ સંદર્ભ બિંદુ તરીકે ઉભરી આવશે.

આ રિપોર્ટ લાવવામાં સહયોગ બદલ સીડબી અને સીઆરઆઈએફ હાઈમાર્ક, બંને ટીમોને હું અભિનંદન આપું છું.

નવીન ચંદાની

એમ ડી & સીઈઓ, CRIF HIGH

ત્રિમાસિક અહેવાલ 'ઇન્ડસ્ટ્રી સ્પોટલાઇટ' કે જે તેના દરેક સંસ્કરણમાં મુખ્ય ઉદ્યોગ ક્ષેત્રો પર ની આંતરદૃષ્ટિ અને વલણો પ્રદાન કરશે તેનાં પ્રક્ષેપણ માટે સ્મોલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ ડેવલપમેન્ટ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા (SIDBI) સાથે ભાગીદારી કરવાની સીઆરઆઈએફ ભારત માટે એક ગૌરવપૂર્ણ ક્ષણ છે.

ભારતે વિકાસ તરફની આશાસ્પદ મુસાફરી શરૂ કરી છે અને આગામી વર્ષોમાં તે સૌથી ઝડપથી વિકસતી અર્થવ્યવસ્થામાંની એક બને તેવી અપેક્ષા છે. આ કલ્પના 'મેક ઇન ઇન્ડિયા' જેવી સરકારી પહેલના ઉદગમ સાથે વાસ્તવિકતાથી દૂર જણાતી નથી. જ્યારે સફર ખૂબ પ્રેરણાદાયક હોય, ત્યારે તેની પ્રગતિ પર બારીકાઈથી ધ્યાન રાખવું એ અત્યાવશ્યક છે. આની પ્રતિક્રિયા માં SIDBI સાથે ભાગીદારી કરવામાં અને 'ઇન્ડસ્ટ્રી સ્પોટલાઇટ' ની પ્રથમ આવૃત્તિમાં 'ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ' માં સર્વગ્રાહી વિશ્લેષણ પ્રસ્તુત કરતા CRIF ગર્વ અનુભવે છે. ઉચ્ચ ગુણવત્તાની, પોસાય તેવી દવાઓના ઉત્પાદનમાં આ ક્ષેત્ર દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલા કૌશલ્ય ને કારણે આપણે તેના આશાસ્પદ ભવિષ્ય તરફ ધ્યાન આપી રહ્યા છીએ. વિકાસની સંભાવનાનો ફાયદો ઉઠાવવા માટે આ ઉદ્યોગ પર બારીકાઈથી દેખરેખ રાખવા માટે હવે યોગ્ય સમય છે.

સીઆરઆઈએફ (CRIF) હાઈ માર્ક કે જેનો મોટો હિસ્સો સીઆરઆઈએફ ધરાવે છે, એ આરબીઆઈ દ્વારા લાઈસેન્સ પ્રાપ્ત ભારતનો પ્રથમ પૂર્ણ-સેવા ક્રેડિટ બ્યુરો છે જે રિટેલ, વ્યાપારી અને માર્કેટ ફાઈનાન્સ ક્ષેત્રોમાં કાર્યરત છે. અમે ભારતમાં પ્રથમ માર્કેટ ફાઈનાન્સ ક્રેડિટ બ્યુરોની સ્થાપના કરી. આજે અમે દેશમાં 5,800 થી વધુ નાણાકીય સંસ્થાઓ સાથે ભાગીદારીમાં છીએ અને દર મહિને ક્રેડિટ સંબંધિત લાખો નિર્ણયોને સહાય કરીએ છીએ.

અમે દરેક વ્યવસાય તથા વ્યક્તિ, કે જેઓ તેમના ક્રેડિટ નિર્ણયો માટે સીઆરઆઈએફ પર આધાર રાખે છે તેઓને સમર્થન અને પ્રવેગક પ્રદાન કરવામાં માનીએ છીએ. પ્રત્યેક આવૃત્તિમાં આ પહેલ દ્વારા વિવિધ ઉદ્યોગ ક્ષેત્રો માટે આગામી પગલાઓના દૃષ્ટાંત આપવા માટે મજબૂત આંતરદૃષ્ટિ આપવી એ અમારું લક્ષ્ય છે.

સમાવિષ્ટોનું કોષ્ટક

01

ભારતીય ડૂગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ | કાર્યકારી સારાંશ

03

પરિચય અને વર્તમાન બજાર દૃશ્ય

04

ડૂગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગમાં ક્રેડિટ લેન્ડસ્કેપ

04

પોર્ટફોલિયો અને એનપીએ પ્રવાહો

07

ડૂગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ - બોરોઅર લેન્ડસ્કેપ

10

એમએસએમઈ બોરોઅર સેગમેન્ટમાં બોરોઈંગ અને એનપીએ વલણો

13

ભારતમાં સ્થાપિત અને ઉભરતા ડૂગ્સ તથા ફાર્માસ્યુટિકલ ક્લસ્ટરો

17

એક્ષપોર્ટ ક્રેડિટ લેન્ડસ્કેપ

19

સુધારેલી એમએસએમઈ વ્યાખ્યા – બ્યુરો ના એમએસએમઈ વર્ગીકરણ પરની અસર ડ્રગ્સ એન્ડ ડૂગ્સ અને

20

ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ માટે આગામી માર્ગ

23

ડિસ્ક્લેમર

23

સીઆરઆઈએફ-ઈન્ડીયા વિષે

સીડબી વિષે

આપણા દેશના આર્થિક વિકાસમાં એમએસએમઇ ક્ષેત્ર નિર્ણાયક ભૂમિકા ભજવે છે. ભારતમાં 6 કરોડથી વધુ એમએસએમઇ જીડીપીના 29.7% જેટલો ફાળો આપે છે અને 11 કરોડથી વધુ લોકોને રોજગારી પૂરી પાડે છે. નાણાકીય વર્ષ 2018-2019 દરમિયાન કુલ નિકાસમાં 48.1% હિસ્સા સાથે આ ક્ષેત્ર નિકાસમાં મોટો ફાળો આપનાર પણ છે. તાજેતરના વર્ષોમાં, જીએસટી પ્રસ્તાવના, કાયદેસરતા વગેરેને કારણે ક્ષેત્રમાં વિવિધ માળખાકીય ફેરફારો થયા છે, જેણે ક્ષેત્રની મજબુતીમાં નોંધપાત્ર યોગદાન આપ્યું છે.

એમએસએમઇ ક્ષેત્ર એક જીવંત(વાઇબ્રન્ટ) અને ગતિશીલ ક્ષેત્ર છે અને દેશના જીડીપી વૃદ્ધિને આગલા સ્તર પર લઈ જવા માટે આશાસ્પદ છે. જો કે, પ્રસંગોપાત મોટા વ્યવસાયો પર અસર કરનાર વૈશ્વિક વેપાર તણાવ અને માંગની મંદીના કારણે આ ક્ષેત્રને પણ ખરાબ અસર થઈ છે. તદનુસાર, નીતિ ઘડનારાઓ માટે ડેટાના રીઅલ ટાઇમ ટ્રેકિંગના આધારે નીતિઓ ઘડવાનું કામ મહત્વપૂર્ણ બને છે. ઉદ્યોગ ક્ષેત્રોના સ્વાસ્થ્ય અને તેમની સંભાવનાઓનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે ધિરાણનો પ્રવાહ હંમેશાં એક સારો સૂચક રહ્યો છે.

ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને “ઇન્ડસ્ટ્રી સ્પોટલાઇટ” રિપોર્ટ રજૂ કરવા માટે સિડબી અને સીઆરઆઇએફ (CRIF) હાઇ માર્કેટ સહયોગ કર્યો છે જે તેની દરેક આવૃત્તિમાં સંબંધિત નિકાસ સઘન ઉદ્યોગ ક્ષેત્રના ક્ષેત્રીય વિગતવાર વિશ્લેષણ ને રજૂ કરે છે. આ અહેવાલ માં તેના જોખમ વિશ્લેષણ સાથે ક્ષેત્રના ધિરાણ લેન્ડસ્કેપ, અગ્રણી ધીરનારાઓ, ક્ષેત્રીય રૂપરેખા (કમ્પોઝિશન), ઉધાર લેનારા વિભાગોનું વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે. સંબંધિત ક્લસ્ટરમાં એમએસએમઇ ની સ્થિતિનું નિર્દેશન કરવાની સાથે સંબંધિત ઉદ્યોગ ક્ષેત્રમાં ઉભરતાં ક્લસ્ટર્સ ની સામે સ્થાપિત ક્લસ્ટરોના સ્તરે આગળ વિભાજન કરવા ક્લસ્ટર સ્તરે કેડિટ ફ્લોનું વિશ્લેષણ એ રિપોર્ટનું વિશિષ્ટ પાસું છે.

ક્લસ્ટરો ભારતીય વિકાસ ની વાર્તાનો મુખ્ય આધાર છે અને આ અહેવાલ દ્વારા સિડબી અને સીઆરઆઇએફ હાઇ માર્કેટ નીતિ નિર્માતાઓને વધુ બારીક ક્લસ્ટર સ્તરનો ડેટા પ્રદાન કરવાનું લક્ષ્ય રાખે છે જેથી ઉદ્યોગ ક્ષેત્રમાં તકલીફવાળા ક્ષેત્રોને ઓળખી શકાય. ત્રિમાસિક અહેવાલની દરેક આવૃત્તિમાં એક ઉદ્યોગ ક્ષેત્રનો સમાવેશ કરવામાં આવશે અને પ્રથમ તબક્કામાં મુખ્ય ક્ષેત્રોને આવરી લીધા પછી તે ક્ષેત્રોની ફરી મુલાકાત લેશે.

આ અહેવાલમાં ભારતમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગને વિસ્તૃત ફાઇનાન્સ સાથે સંબંધિત કેડિટ પ્રોફાઇલ છે. આ અહેવાલમાં સંપૂર્ણ રીતે ભંડોળ આધારિત સુવિધાઓ એટલે કે ટર્મ લોન્સ, વર્કિંગ કેપિટલ લોન વગેરેને ધ્યાનમાં લઈને થયેલ કેડિટ વિશ્લેષણ રજૂ કરવામાં આવ્યું છે અને ડ્રગ્સ આધારિત ન હોય એ સુવિધાઓ આ વિશ્લેષણમાંથી બાકાત રાખવામાં આવી છે.

ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવેલ અને બિન-ભંડોળ પૂરું પાડવામાં આવતા એક્સપોઝર એટલે કે, માઇક્રો સેગમેન્ટ <1 કરોડ એક્સપોઝર, નાના 1 કરોડ - 10 કરોડ, મધ્ય 10 કરોડ- 50 કરોડ, મધ્યમ 50 કરોડ - 100 કરોડ, અને મોટા કોર્પોરેટ્સ> 100 કરોડ સહિત એન્ટરપ્રાઇઝના એકંદર કેડિટ એક્સપોઝરના આધારે બોરોઅર સેગમેન્ટ્સ અલગ પાડવામાં આવે છે. આ રિપોર્ટ ફેબ્રુઆરી 2020 સુધી બ્યુરોને અહેવાલ કરેલા પ્રાથમિક ડેટા અને જાહેરમાં ઉપલબ્ધ ડોમેન્સમાં થી એકત્રિત કરવામાં આવેલી જાણકારી નું સંયોજન છે.

નોંધ: આ રિપોર્ટ ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીના કેડિટ ડેટા પર આધારિત છે અને નિવેદનો તથા અંદાજો આ ક્ષેત્રમાં COVID-19 ની અસરને ધ્યાનમાં લેતા નથી

ભારતીય ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ

કાર્યકારી સારાંશ

ભારતીય ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગે તેની ઉચ્ચ ગુણવત્તા, પોષાય તેવી અને સુલભ દવાઓ દ્વારા વિશ્વભરમાં વધુ સારા આરોગ્ય પરિણામો લાવવામાં મહત્વની ભૂમિકા નિભાવી છે. આ ઉદ્યોગ માત્ર જાહેર સ્વાસ્થ્ય માટેના વધુ સારા પરિણામો જ નહીં, પરંતુ અર્થતંત્રને પણ નોંધપાત્ર રીતે ફાળો આપે છે.

ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગમાં વૃદ્ધિ

છેલ્લા એક દાયકામાં આ ઉદ્યોગ ઝડપથી વિકસ્યો છે, જેણે વૈશ્વિક સ્તરે જેનરિક્સના પ્રવેશમાં વધારો કર્યો છે. વોલ્યુમની દ્રષ્ટિએ ભારત વિશ્વનું ત્રીજું સૌથી મોટું ફાર્માસ્યુટિકલ બજાર છે. વર્ષ 2018-19(1) દરમિયાન ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગનું વાર્ષિક ટર્નઓવર `2.5 લાખ કરોડ હતું અને તે 2.7 મિલિયન કરતા વધુ લોકોને સીધો અને પરોક્ષ રોજગાર પૂરો પાડે છે(2).

નિકાસ પ્રભુત્વ

ભારતની નિકાસમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ નોંધપાત્ર ફાળો આપે છે. 2019-20 માં Y-o-Y 7.8%(3) ની વૃદ્ધિ સાથે દેશની નિકાસ US\$ 20.6 બિલિયન હતી. જેનેરિક દવાઓની(4) વૈશ્વિક નિકાસમાં ભારતનો હિસ્સો 20% છે. ઉત્પાદનનો ઓછો ખર્ચ તથા સંશોધન અને વિકાસ, મોટા પ્રમાણમાં કુશળ મજૂર પુરવઠાની ઉપલબ્ધતા નિકાસને ઉત્તેજન આપવાની સાથે ભારતીય ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ કંપનીઓની કાર્યક્ષમતામાં વધારો કરે છે.

ધિરાણ માં વૃદ્ધિ (Growth in Credit)

ફેબ્રુઆરી 2020 માં વાર્ષિક ધોરણે Y-o-Y(6) લગભગ 9% ના વિકાસ દરથી ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ દ્વારા મેળવવામાં આવેલી ક્રેડિટની કુલ રકમ `78K કરોડ (ક્રેડિટ વેલ્યુ)(5) રહી હતી. માર્ચ 2019 માં ત્રિમાસિક વિકાસ દર 7.1. % ની ઉંચી સપાટીએ રહ્યો હતો, જેના પછી જૂન 2019 માં વિકાસ રોકાઈ (muted) ગયો હતો. હતી. કેમ કે જૂન 2019 માં ઉદ્યોગમાં મંદી જોવા મળી હતી, નીચા વોલ્યુમ વેચાણને લીધે ક્ષેત્ર દ્વારા પ્રાપ્ત ધિરાણમાં પણ મંદ વૃદ્ધિ, 1.6% Q-o-Q જોવા મળી હતી. જોકે, ઉદ્યોગે ફરીથી જોર પકડ્યું છે અને પાછલા ત્રિમાસિક વલણોના આધારે અને સરળ પ્રક્ષેપણ સૂચવે છે કે માર્ચ 2021(7) સુધીમાં ઉદ્યોગ પોર્ટફોલિયો લગભગ 13% જેટલો વધશે.

પોર્ટફોલિયો ક્ષમતા (આરોગ્ય)

ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગમાં છેલ્લા એક વર્ષમાં ત્રિમાસિક ગાળામાં એનપીએ દર ઘટી રહ્યો હોવાના કારણે છેલ્લાં એક વર્ષમાં મોટા પ્રમાણમાં તંદુરસ્ત પોર્ટફોલિયો જોવા મળ્યો છે. ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં, ઉદ્યોગનો એનપીએ દર 9.5% રહ્યો હતો, જે એક વર્ષના ગાળામાં 3% અને અગાઉના ત્રિમાસિક ગાળામાં 0.9% દ્વારા ઘટી રહ્યો છે.

નિકાસ ક્રેડિટ વૃદ્ધિ

ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં આ ક્ષેત્રમાં નિકાસ ધિરાણ (મૂલ્ય) ની એકંદર રકમ માં 15% Y-o-Y વૃદ્ધિ નોંધાઈ છે. ત્રિમાસિક તુલનાએ, ઉદ્યોગમાં નિકાસ ધિરાણ છેલ્લા વર્ષમાં સતત વધ્યું છે, માર્ચ 2019 માં નોંધપાત્ર વૃદ્ધિ સાથે 14% પર રહ્યું છે. ત્યારબાદ ઉદ્યોગમાં મંદીના પગલે નિકાસ ધિરાણમાં પણ નહિવત વૃદ્ધિ જોવા મળી હતી.

આ ક્ષેત્રમાં ઋણ લેનારાઓની કુલ સંખ્યામાં માઇક્રો, લઘુ અને મધ્યમ સેગમેન્ટ દ્વારા 76% લોન લેવામાં આવી છે.

ભારતમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગમાં ઘણા નાના અને મોટા ખેલાડીઓનો સમાવેશ થાય છે. આ ક્ષેત્રને લોન (ક્રેડિટ વોલ્યુમ) ની સંખ્યામાં એકંદરે 76% લોન લેનારા એમએસએમઇ સેગમેન્ટમાં કેન્દ્રિત છે. ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં એકલા માઇક્રો સેગમેન્ટમાં ક્રેડિટ વોલ્યુમનો 43% હિસ્સો છે, જોકે પાછલા વર્ષ કરતા તેમના હિસ્સામાં 3.2 % જેટલો ઘટાડો થયો છે. મોટા કોર્પોરેટ્સનો હિસ્સો પાછલા વર્ષ કરતા લગભગ 4% જેટલો વધ્યો છે.

આ ક્ષેત્રમાં એકંદર ધિરાણની 86% રકમ ટોચના 10 ક્લસ્ટરોમાં કેન્દ્રિત છે

ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં ભારતમાં ટોચના 10 ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ક્લસ્ટર્સ ઉદ્યોગો દ્વારા મેળવવામાં આવેલી ક્રેડિટ (ક્રેડિટ વેલ્યુ) કુલ જથ્થાના 86% જેટલી છે. કુલ ક્ષેત્રીય શાખનો 73% ફાળો મુંબઈ ક્લસ્ટર, હૈદરાબાદ ક્લસ્ટર, અમદાવાદ, દિલ્હી - એનસીઆર ક્લસ્ટર, ચેન્નાઈ ક્લસ્ટર અને વડોદરા ક્લસ્ટર્સ માં બનેલા સ્થાપિત ક્લસ્ટરો આપે છે. પોર્ટફોલિયો વૃદ્ધિ અને કામગીરીના આધારે ઓળખાતા કેટલાક ઉભરતા ક્લસ્ટરો સોલન, પૂના અને હરિદ્વાર છે. ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં ટોચનાં 10 ક્લસ્ટરોમાં એમએસએમઇ ક્રેડિટ `11.6 K કરોડ હતી, જે આ ટોચના 10 ક્લસ્ટરોમાં ક્રેડિટ પોર્ટફોલિયોના 17% ધરાવે છે.

1 વાર્ષિક અહેવાલ 2019-20, ફાર્માસ્યુટિકલ્સ વિભાગ, ભારત સરકાર

2 ભારતીય ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ – વે ફોરવર્ડ, જૂન 2019, ભારતીય ફાર્માસ્યુટિકલ એલાયન્સ

3 ફર્મેકસિલ - ફાર્માસ્યુટિકલ્સ એક્ષપોર્ટ પ્રમોશન કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા, વાણિજ્ય અને ઉદ્યોગ મંત્રાલય

4 વાર્ષિક અહેવાલ 2019-20, ફાર્માસ્યુટિકલ્સ વિભાગ, ભારત સરકાર

5 આ અહેવાલમાં 'K' માં આંકડા 'હજાર' નો સંદર્ભ આપે છે

6 આ અહેવાલમાં વાય-ઓ-વાય પરિવર્તન, માર્ચ 2019 અને ફેબ્રુઆરી 2020 વચ્ચેના અવલોકનો પર આધારિત છે

7 કોવિડ -19 અસરને કારણે વાસ્તવિક પ્રદર્શન બદલાઈ શકે છે જે આ ક્ષેત્ર માટે નુકસાનકારક અથવા નુકસાનકારક હોઈ શકે છે.

પરિચય અને વર્તમાન બજાર દૃશ્ય

ભારતીય ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગે તેની ઉચ્ચ ગુણવત્તા, સસ્તી અને સુલભ દવાઓ દ્વારા વિશ્વભરમાં વધુ સારા આરોગ્ય પરિણામો લાવવામાં મુખ્ય ભૂમિકા નિભાવી છે. છેલ્લા એક દાયકામાં આ ઉદ્યોગ ઝડપથી વિકસ્યો છે, જેણે વૈશ્વિક સ્તરે જેનરિક્સના પ્રવેશમાં વધારો કર્યો છે. જાહેર આરોગ્ય પરિણામો તરફ દોરી જવા સાથે, ઉદ્યોગે ભારતની આર્થિક વૃદ્ધિમાં ફાળો આપ્યો છે. વોલ્યુમની દ્રષ્ટીએ આજે ભારત વિશ્વનું ત્રીજું સૌથી મોટું ફાર્માસ્યુટિકલ માર્કેટ છે.

ભારતમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ વિવિધ પ્રકારની જથ્થાબંધ દવાઓ, અર્થાત ઔષધીય ગુણધર્મો ધરાવતા ઘટકો જે ફોર્મ્યુલેશન માટે મૂળભૂત કાચી સામગ્રી બનાવે છે, તે ઉત્પન્ન કરે છે. ઉદ્યોગના ઉત્પાદનમાં જથ્થાબંધ દવાઓ આશરે 20% હિસ્સો ધરાવે છે, જ્યારે બાકીનો હિસ્સો ફોર્મ્યુલેશનનો છે. એવું જોવા મળ્યું છે કે 2020 ફેબ્રુઆરી સુધી આ ક્ષેત્રમાં 25000 ક્રેડિટ સક્રિય એકમો છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ફૂડ એન્ડ ડ્રગ્સ એડમિનિસ્ટ્રેશન (યુએસએફડીએ) દ્વારા સૌથી વધુ માન્યતા પ્રાપ્ત સુવિધાઓમાં ભારતનો બીજો નંબર છે.

વર્ષ 2018-2019(9) દરમિયાન ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગનું વાર્ષિક ટર્નઓવર ₹2.5 લાખ કરોડનું રહ્યું હતું. આ ઉદ્યોગ આર એન્ડ ડી તથા મેન્યુફેક્ચરિંગ જેવા ઉચ્ચ કૌશલ્યવાળા ક્ષેત્રોમાં પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ રીતે 2.7 મિલિયન લોકોને રોજગાર પૂરો પાડે છે.

યુ.એસ., પશ્ચિમ યુરોપ, જાપાન અને ઓસ્ટ્રેલિયાના ઉચ્ચ નિયમનકારી બજારો સહિતના 200 દેશોમાં ભારતીય નિકાસ પહોંચવા સાથે ભારતમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગની એક મહત્વની શક્તિ એ તેની મજબૂત નિકાસ ક્ષમતા છે. સરકાર દ્વારા 'મેક ઇન ઇન્ડિયા' પહેલ અંતર્ગત ઉત્પાદન કરવાના દબાણને સમર્થન અપાતા વર્ષ 2019-20 માં ગયા વર્ષ ની તુલનામાં 7.8% ના વાય-ઓ-વાય વૃદ્ધિ દરથી દેશની ફાર્માસ્યુટિકલ્સની નિકાસ US\$20.6 બિલિયન થઈ હતી. ભારત વ્યાજબી ભાવની સામાન્ય દવાઓનો સૌથી મોટો સપ્લાયર છે જે વૈશ્વિક નિકાસનો(10) 20% હિસ્સો ધરાવે છે.

દવાઓના ફોર્મ્યુલેશનનું નિર્માણ કરવા માટે ભારતીય ઉત્પાદકો પણ ચાઈના માથી સક્રિય ફાર્માસ્યુટિકલ્સ ઘટકો (એપીઆઈ) પર ખૂબ આધાર રાખે છે, જે કદ તથા નિકાસની દ્રષ્ટિએ એપીઆઈના નિકાસકર્તા ટોચના વૈશ્વિક ઉત્પાદક ચાઈનામાંથી આશરે 70% ખરીદી કરે છે. તાજેતરમાં ડિસેમ્બર 2019 માં ચીનમાં કોરોના વાયરસ (કોવીડ -19) ફાટી નીકળતાં ચીનથી થતી આયાત ખોરવાઈ ગઈ છે. તેમ છતાં, ઉત્પાદન ક્ષમતા અને સરકારના ટેકા થી ભારતીય ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ આને ચીન પરનું અવલંબન ઘટાડવા માટે જથ્થાબંધ દવાઓનું ઉત્પાદન ઊંચું લાવવાની તક તરીકે જોઈ રહ્યો છે.

નિષ્ણાતો માને છે કે ભારતીય ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ તેના મજબૂત ફંડામેન્ટલ્સ, શ્રેષ્ઠ ઉત્પાદન ક્ષમતાઓ, અદ્યતન ટેકનીકો અને વિશાળ લેબર સમૂહ (પૂલ)ની ઉપલબ્ધતાને કારણે આ પડકારોને ઝીલી શકે છે અને તેની વૃદ્ધિની ગાથાને મજબૂત કરવા માટે તથા મૂલ્યની દ્રષ્ટિએ 2030(11) સુધીમાં ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગના ટોચના 5 માં ઉભરી આવવા આવા ક્ષણિક વાતાવરણને પહોંચી વળી શકે છે.

8. વાર્ષિક અહેવાલ 2019-20, ફાર્માસ્યુટિકલ્સ વિભાગ, ભારત સરકાર
9. ભારતીય ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ - વે ફોરવર્ડ, જૂન 2019, ભારતીય ફાર્માસ્યુટિકલ એલાયન્સ
10. વાર્ષિક અહેવાલ 2019-20, ફાર્માસ્યુટિકલ્સ વિભાગ, ભારત સરકાર
11. ભારતીય ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ - વે ફોરવર્ડ, જૂન 2019, ભારતીય ફાર્માસ્યુટિકલ એલાયન્સ

ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગમાં ક્રેડિટ લેન્ડસ્કેપ પોર્ટફોલિયો અને એનપીએ પ્રવાહો

વિશાળ ઉત્પાદન ને આધારે અને વિવિધ પ્રકારના ઘણાં ખેલાડીઓ સહિત ભારતીય ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ એક મજબૂત અને શક્તિશાળી ઉદ્યોગ તરીકે સ્થાન મેળવ્યું છે જે તેમને ખાનગી અને જાહેર ક્ષેત્રની બેન્કો, એનબીએફસી અને વિદેશી બેન્કો જેવા વિવિધ ફાઇનાન્સરો પાસેથી ભંડોળ મેળવવાની(12) જરૂરિયાત તરફ દોરી જાય છે.

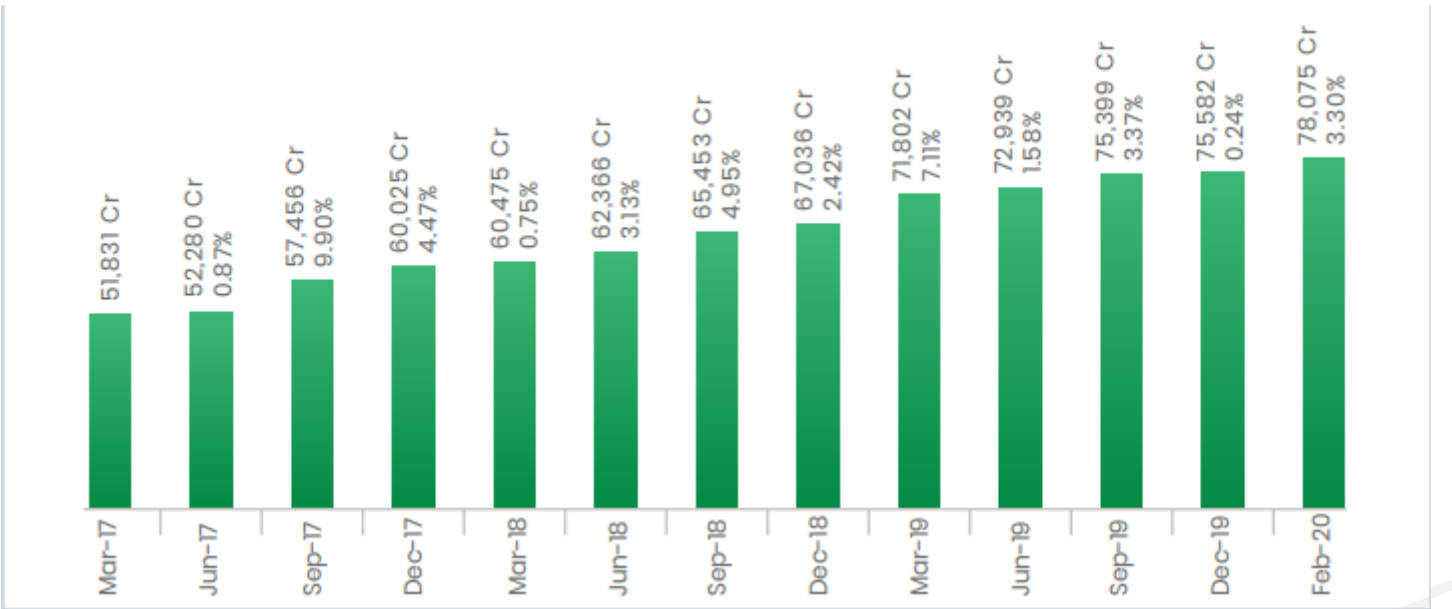
મૂલ્યની દ્રષ્ટિએ આ ઉદ્યોગે ક્રેડિટમાં સતત વૃદ્ધિ જોઈ છે; અગાઉના 12 ત્રિમાસિક ગાળામાં નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું તે મુજબ ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં વાર્ષિક ધોરણે Y-o-Y લગભગ 9% વૃદ્ધિ દરથી `78K કરોડ હતી. માર્ચ 2019 માં ત્રિમાસિક વૃદ્ધિ દર 7.1 % ની ઉંચી સપાટીએ રહ્યો હતો, ત્યાર પછી જૂન 2019 માં વૃદ્ધિ મંદ થઈ ગઈ હતી. ક્ષેત્ર દ્વારા પ્રાપ્ત ધિરાણમાં પણ મંદ વૃદ્ધિ જોવા મળી હતી કારણ કે ઓછા વોલ્યુમ વેચાણને લીધે જૂન 2019 માં ઉદ્યોગમાં મંદી જોવા મળી હતી. વોલ્યુમ(13) ની દ્રષ્ટિએ, ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં ઉદ્યોગ 57,000 સક્રિય લોન પર રહ્યો હતો.

છેલ્લા 3 થી 4 નાણાકીય વર્ષના Q3 / Q4 ના ક્વાર્ટરમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગમાં ધિરાણ માટેની માંગ ટોચ પર જોવા મળે છે, જેમાં ફક્ત એક ક્વાર્ટરમાં લગભગ 4,800 લોન મંજૂર થઈ છે. વહેંચાયેલ લોનનું સરેરાશ ત્રિમાસિક વોલ્યુમ લગભગ 3,650 (14) હોવાનું જોવાય છે.

Feb 2020 ના રોજ મૂલ્ય ની દ્રષ્ટિએ ધિરાણ પોર્ટફોલીઓ
Y-o-Y આશરે 9% ના વૃદ્ધિ દર સાથે ` 78 k crore રહ્યો

ચાર્ટ-1: ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ- એકંદર ધિરાણ ના વલણો

(12) આ અહેવાલમાં મૂલ્ય, ક્રેડિટના સંદર્ભમાં, રૂપિયાના મૂલ્ય અથવા રૂપિયા કરોડની લોનની રકમનો સંદર્ભ છે

(13) આ અહેવાલમાં વોલ્યુમ, ધિરાણના સંદર્ભમાં, સક્રિય / વિતરિત, જે લાગુ પડે તે લોનની સંખ્યાનો સંદર્ભ આપે છે

(14) નવા લોન વિતરણ ડેટા ક્રેડિટ બ્યુરો પાસે એક થી બે ક્વાર્ટર ના અંતરાલ સાથે ઉપલબ્ધ છે, તે પણ તાજેતરમાં ભારતમાં કોવિડ -19 પરિસ્થિતિને કારણે અવરોધિત છે.

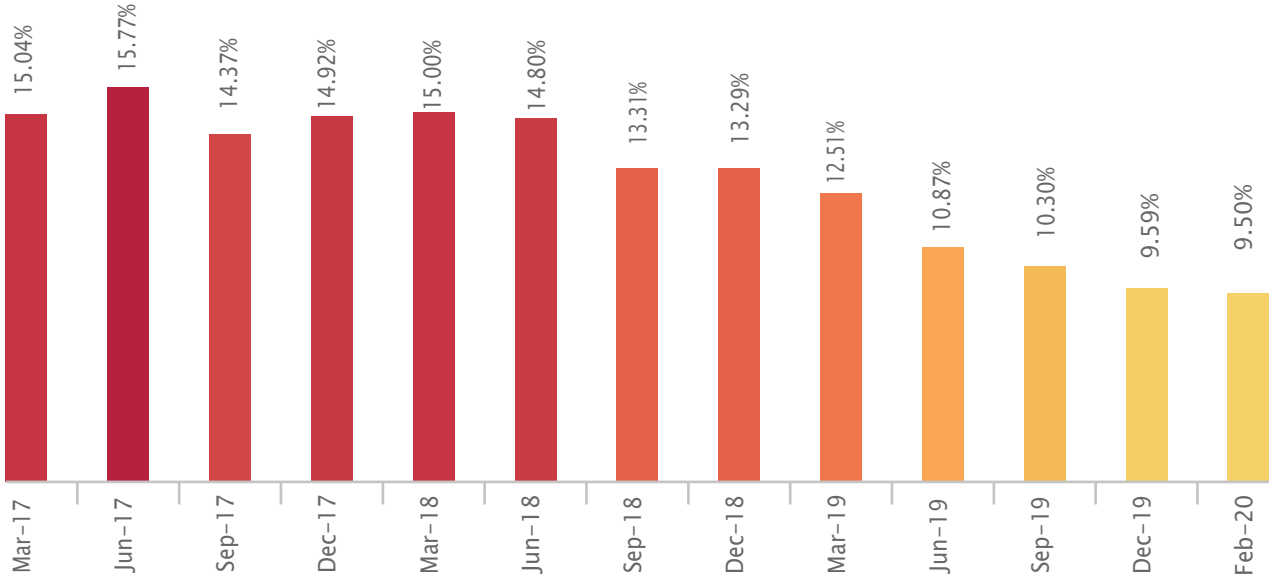
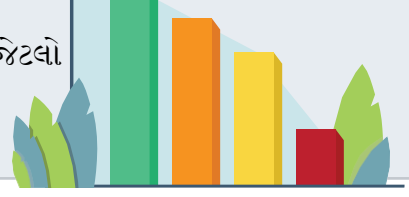
પહેલાના ત્રિમાસિક વલણો અને સરળ પ્રોજેક્શન ને જોતાં માર્ચ 2021 સુધીમાં આ ક્ષેત્રને 13% વધુ ધિરાણ થવાની ધારણા છે, લગભગ `87,000 કરોડ.

* COVID-19 ની અસરને કારણે વાસ્તવિક પ્રદર્શન બદલાઈ શકે છે જે આ ક્ષેત્ર માટે ફાયદાકારક અથવા નુકસાનકારક હોઈ શકે છે.

ચાર્ટ-2, ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ, ડીલીન્ક્વંસી વલણો

Feb-2020 ના રોજ NPA 9.5% રહી છે જેમાં એક વર્ષના ગાળામાં 3% થી વધુ જેટલો ઘટાડો થયો છે.

છેલ્લા એક વર્ષમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગમાં દર ત્રિમાસિક ગાળામાં એનપીએનો ઘટાડો થતાં મોટા પ્રમાણમાં આરોગ્યપ્રદ પોર્ટફોલિયો જોવા મળ્યો છે. ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં ઉદ્યોગની એનપીએ 9.5% રહી હતી જે એક વર્ષના ગાળાથી 3% અને અગાઉના ત્રિમાસિક ગાળાથી 0.9% ઘટી છે. (ચાર્ટ 2 નો સંદર્ભ લો).

ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગને ધિરાણ પૂરું પાડવામાં જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોનો સૌથી વધુ ફાળો છે, જેમાં ફેબ્રુઆરી 2020 સુધી વોલ્યુમમાં 36.8% હિસ્સો છે, ત્યારબાદ ખાનગી બેંકો (35.4%), એનબીએફસી (16.5%), વિદેશી બેંકો (8.1%) અને અન્ય (3.0%) (ચાર્ટ 3a નો સંદર્ભ લો). જો કે મૂલ્યની દ્રષ્ટિએ, ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં ખાનગી બેંકોનો સૌથી વધુ, 37.2% હિસ્સો છે, ત્યારબાદ વિદેશી બેંકો (25.9%), જાહેર ક્ષેત્રની બેંકો 21.6%, એનબીએફસી (11.4%) અને અન્ય (3.7%) છે. (ચાર્ટ 3 bનો સંદર્ભ લો).

Public Sector banks have the largest share in credit volume (36.8%), Private banks, the largest share in value (37.2%)

Chart 3a: Drugs and Pharmaceutical Industry – Financing Pattern (Market Share by Volume)

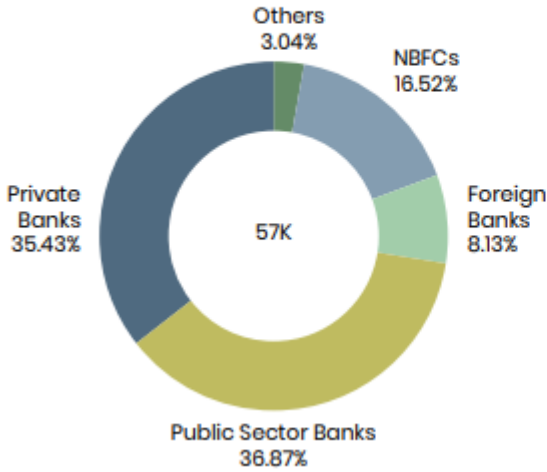
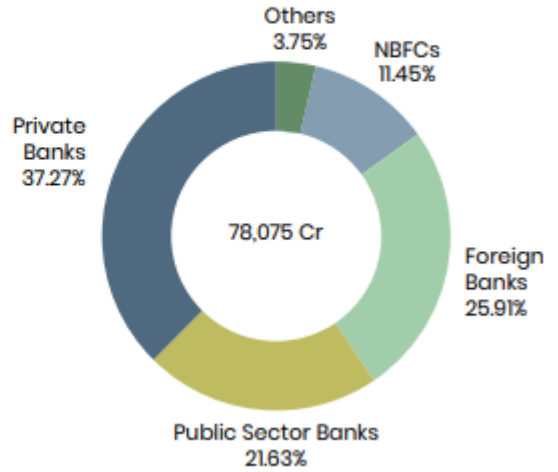

Chart 3b: Drugs and Pharmaceutical Industry – Financing Pattern (Market Share by Value)

ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ દ્વારા લેવામાં આવેલા એકંદર કેડિટમાં મૂલ્યની દ્રષ્ટિએ ટર્મ લોન્સનો સમાવેશ 42.5% જેટલો છે (ટેબલ 1a નો સંદર્ભ લો), જ્યારે ટર્મ લોનની કુલ એનપીએ 16.1% છે (ટેબલ 1 b નો સંદર્ભ લો). વર્કિંગ કેપિટલ લોન ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગના પોર્ટફોલિયોનું 34% નિર્માણ કરે છે જેમાં 6.3% ડીલીન્ક્વેન્સી (ટ્રુટી) છે, ત્યાર બાદ અન્ય ભંડોળની કેડિટ સુવિધાઓ 24% છે(15). ફેબ્રુઆરી-2020 સુધીમાં લેવામાં આવેલ કુલ ફાઇનાન્સમાંથી ખાનગી બેન્કો દ્વારા આપવામાં આવતી ટર્મ લોન્સ કેડિટ 17.6% છે, જ્યારે અનુરૂપ એનપીએ 1 % છે. ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીના એકંદર પોર્ટફોલિયોમાં જાહેર ક્ષેત્રની બેન્કો દ્વારા આપવામાં આવતી ટર્મ લોન કેડિટનો 11% હિસ્સો છે, જ્યારે સંબંધિત એનપીએ 41.2% છે. ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં અન્ય ધીરનારની તુલનામાં, વિદેશી બેન્કો દ્વારા ઓફર કરવામાં આવતી વર્કિંગ કેપિટલ લોન્સ કેડિટમાં એકંદર કેડિટનો સૌથી વધુ હિસ્સો (13.18%) છે, જેનો ટ્રુટી દર (delinquency) <1% છે. વધુમાં, ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં કુલ ટર્મલોન કેડિટ માં થી ખાનગી બેન્કો પાસેથી 41% લેવામાં આવે છે જ્યારે કુલ કાર્યકારી કેપિટલ લોન કેડિટમાંથી 39% વિદેશી બેન્કોમાંથી લેવામાં આવે છે.

ફેબ્રુઆરી 2020 ના રોજ ખાનગી બેન્કો દ્વારા આપવામાં આવેલી ટર્મ લોન કેડિટ 17.6% રહી હતી, અનુરૂપ NPA માત્ર 1% રહી હતી

(15) અન્ય ફંડ આધારિત કેડિટ સુવિધાઓમાં નિર્ધારિત વિશેષ ધિરાણ સુવિધા સિવાય બ્યુરોને પ્રસ્તુત કરેલ કેડિટ ડેટા નો સમાવેશ થાય છે.

Lender Type	TL	WC	OTHERS	Grand Total
Private Banks	13,736 Cr 17.59%	9,283 Cr 11.89%	6,081 Cr 7.79%	29,100 Cr 37.27%
Foreign Banks	2,659 Cr 3.41%	10,289 Cr 13.18%	7,278 Cr 9.32%	20,225 Cr 25.91%
Public Sector Banks	8,634 Cr 11.06%	4,596 Cr 5.89%	3,657 Cr 4.68%	16,886 Cr 21.63%
NBFCs	6,020 Cr 7.71%	1,660 Cr 2.13%	1,259 Cr 1.61%	8,939 Cr 11.45%
Others	2,183 Cr 2.80%	574 Cr 0.73%	167 Cr 0.21%	2,924 Cr 3.75%
Grand Total	33,231 Cr 42.56%	26,403 Cr 33.82%	18,442 Cr 23.62%	78,075 Cr 100.00%

Lender Type	TL	WC	OTHERS	Grand Total
Private Banks	1.00%	2.41%	0.78%	1.40%
Foreign Banks	11.05%	0.68%	0.16%	1.85%
Public Sector Banks	41.20%	22.29%	4.80%	28.17%
NBFCs	17.12%	9.93%	9.00%	14.64%
Others	15.29%	34.66%	19.13%	19.31%
Grand Total	16.11%	6.37%	2.06%	9.50%

Source: CRIF Bureau, India

નાણાકીય વર્ષ 2016-17 પહેલાં (નાણાકીય વર્ષ 2015-16 સુધી) ક્ષેત્રને આપવામાં આવેલી ટર્મ લોન અને વર્કિંગ કેપિટલ લોન્સ પરનું પ્રમાણભૂત એનાલિસિસ 90+ દિવસ પાસ્ટ ડ્યુ પરફોર્મન્સ દર્શાવે છે જે જાહેર ક્ષેત્રની બેંકો માટે ખૂબ ઉંચી ત્રુટી તરફ દોરી રહી છે. આ ત્રુટી વાળી લોન્સ મધ્ય અને મોટા કોર્પોરેટ ક્ષણ લેનારાઓ સાથે મોટા પ્રમાણમાં કેન્દ્રિત છે જે મોટે ભાગે ખાનગી કંપની અને ભાગીદારી પેઢીઓ છે. નાણાકીય વર્ષ 2016-17થી શરૂ થતાં છેલ્લા 4 વર્ષમાં મંજૂર કરાયેલ લોન માટે જાહેર ક્ષેત્રની બેંકોમાં 6% ની ત્રુટી છે જેમાં મુદત લોન ત્રુટી 3% અને વર્કિંગ કેપિટલ લોન ત્રુટી 9% છે. નાણાકીય વર્ષ 2016-17 થી મંજૂર કરાયેલી લોન માં એકંદર 3% ક્ષેત્રીય ત્રુટી માં પણ આ પ્રતિબિંબિત થાય છે.

ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ - બોરોઅર લેન્ડસ્કેપ

મોટા અને નાના ખેલાડીઓના વૈવિધ્યસભર મિશ્રણ સહિત વિવિધ પ્રકારના ઉદ્યોગો હેઠળ કાર્યરત ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ એ એક વિભાજિત (fragmented) ઉદ્યોગ છે. ક્રેડિટ બ્યુરોના ડેટામાં જોવા મળ્યા મુજબ, ફેબ્રુઆરી 2020 સુધી આ ક્ષેત્રમાં લગભગ 25,000 સક્રિય ક્રેડિટ એકમોની હાજરી છે.

એમએસએમઈ ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગની કરોડરજીત છે, જેણે અન્ય મોટી ભારતીય કંપનીઓ માટે જ નહીં, પણ અગ્રણી મલ્ટિનેશનલમાં ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળી પ્રોડક્ટ્સના ઉત્પાદન કરવા માટે ખર્ચ લાભ (cost advantage) નું મૂકીકરણ કર્યું છે. સાથોસાથ તેઓ બધાને દવાઓ ઉપલબ્ધ કરાવવા માટે દેશના દૂરના ખૂણા સુધી પણ પહોંચી શક્યા છે.

ધિરાણ પ્રાપ્ત કરવાના સંદર્ભમાં, લોનની કુલ સંખ્યાના 76% (ક્રેડિટ વોલ્યુમ) એમએસએમઈ બોરોઅર ક્ષેત્રમાં કેન્દ્રિત છે. ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં માઈક્રો(16) સેગમેન્ટના બોરોઅરોનો સૌથી વધુ, 43% હિસ્સો છે. ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં નાના ઉધાર લેનારાઓ અને મોટા કોર્પોરેટ્સ દ્વારા લેવામાં આવેલી લોનની માત્રામાં 21% હિસ્સો છે, ત્યારબાદ મધ્યમ સેગમેન્ટમાં 11.5% અને મધ્ય કંપનીઓ 2.6% પર છે.

ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં, ઉદ્યોગમાં માઈક્રો પ્લેયર્સને ધિરાણનો હિસ્સો માર્ચ 2019 ના હિસ્સા કરતાં ઘટી ગયો છે, જ્યારે મોટા કોર્પોરેટ્સનો હિસ્સો વધ્યો છે (ચાર્ટ 4-a નો સંદર્ભ લો).

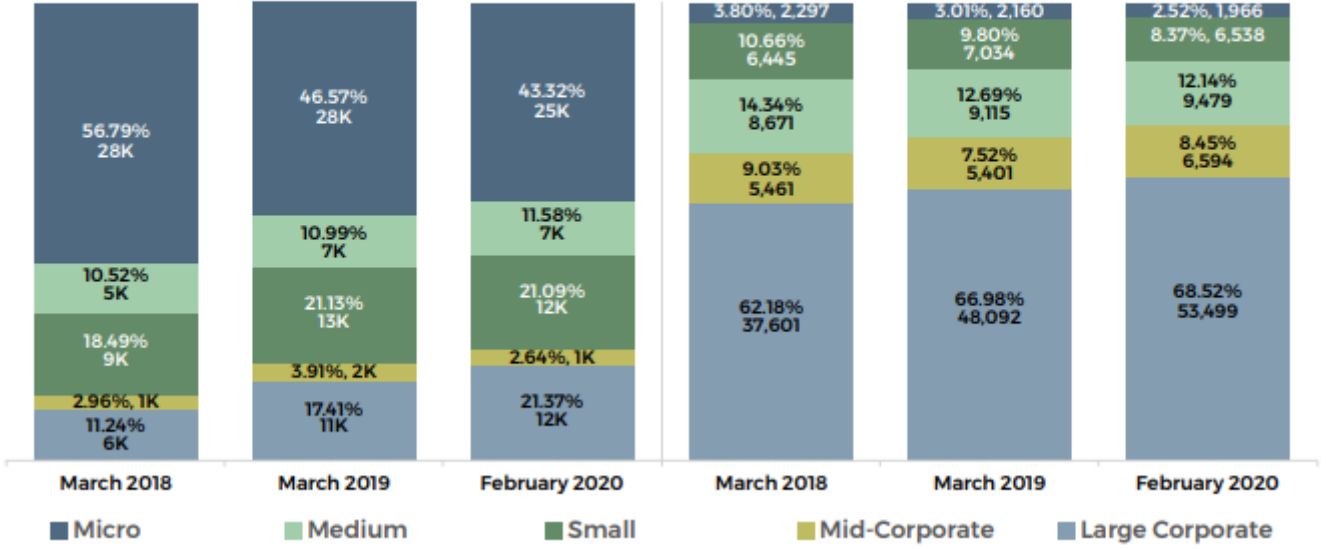
(16) એન્ટરપ્રાઇઝના કુલ ક્રેડિટ એક્સપોઝરના આધારે બોરોઅર્સ સેગમેન્ટ્સને વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે. માઈક્રો સેગમેન્ટ <1 કરોડ એક્સપોઝર, નાના 1 કરોડ - 10 કરોડ, મધ્યમ 10 કરોડ - 50 કરોડ, મધ્ય કોર્પોરેટ્સ 50 કરોડ - 100 કરોડ અને મોટા કોર્પોરેટ્સ > 100 કરોડ એક્સપોઝર

કદની દ્રષ્ટિએ એકંદર ધિરાણ ના 76% MSME બોરોઅર સેગમેન્ટ માં કેન્દ્રિત છે. માઈક્રો સેગમેન્ટ બોરોઅરો નો સૌથી મોટો ફાળો, 43% છે.

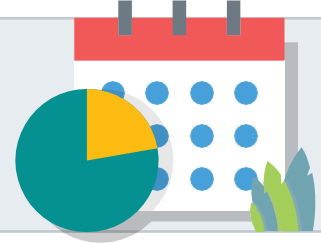
Chart 4a: Drugs and Pharmaceutical Industry – Market Share by Borrower Segments (Volume)

Chart 4b: Drugs and Pharmaceutical Industry – Market Share by Borrower Segments (Value)

ચાર્ટ 4a એ માં K માં સંખ્યા મંજૂર કરેલી લોનની સંખ્યા સૂચવે છે. ચાર્ટ 4b માં સંખ્યા ₹કરોડ માં મંજૂરીની રકમ સૂચવે છે

ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં મૂલ્યની દ્રષ્ટિએ એમએસએમઈ બોરોઅર્સને કરેલ ધિરાણ એકંદર પોર્ટફોલિયોના 23% જેટલું છે.

એ મોટા કોર્પોરેટ્સ છે જેમણે મૂલ્યની દ્રષ્ટિએ છેલ્લા 3 વર્ષમાં મહત્તમ લોનની રકમનો લાભ લીધો છે, જે ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં 68.5% રહ્યો છે (ચાર્ટ 4 b નો સંદર્ભ લો). ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં એમએસએમઈ બોરોઅર્સને કરેલ ધિરાણ એકંદર પોર્ટફોલિયોના 23% જેટલું છે.

સ્વાસ્થ્ય અને અર્થવ્યવસ્થામાં વૃદ્ધિ અને યોગદાનની તેની વિશાળ સંભાવનાને લીધે ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ્સ ક્ષેત્ર, જેને સૂર્યોદય ક્ષેત્ર માનવામાં આવે છે, તેની પર સરકારનું ચુસ્ત ધ્યાન કેન્દ્રિત છે. કેન્દ્રીય બજેટ 2020-21 મુજબ, ભારત સરકારના ફાર્માસ્યુટિકલ્સ વિભાગને \$ 44.47 મિલિયન બજેટ ફાળવેલ છે. આ ઉપરાંત આર્થિક સર્વે 2019-20 મુજબ આરોગ્ય માટે નાણાકીય વર્ષ 2015 માં સરકારી ખર્ચ (જીડીપીના ટકાવારી તરીકે) જે 1.2 ટકા હતો તે નાણાકીય વર્ષ 2020 માં વધીને 1.6 ટકા થયો હતો. સરકારે ફાર્માસ્યુટિકલ્સ ક્ષેત્રે ગ્રીનફિલ્ડ રોકાણ માટે ઓટોમેટીક ઇટ દ્વારા 100% અને બ્રાઉનફિલ્ડ રોકાણ માટે 74% સુધીની એફડીઆઈની મંજૂરી આપી છે. ફાર્માસ્યુટિકલ્સ ક્ષેત્રે 74% ઉપરાંતનાં બ્રાઉનફિલ્ડ રોકાણ માટે સરકારી મંજૂરી ઇટ(17) દ્વારા એફડીઆઈ માન્ય છે.

આયુષ્માન ભારત મારફતે સાર્વત્રિક આરોગ્ય સંભાળ પર સરકારનો ઝોક છે જે એક રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય સુરક્ષા યોજના છે (18), તે ગરીબ અને નબળા હકદાર પરિવારો (આશરે 50 કરોડ લાભાર્થીઓ) ને ગૌણ અને તૃતીય સંભાળ હોસ્પિટલાઈઝેસન માટે દર વર્ષે કુટુંબ દીઠ ₹ 5 લાખ નું ક્વરેજ પૂરું પાડે છે, તે વધુ લોકોને ઔપચારિક સ્વાસ્થ્ય ની સીમારેખા હેઠળ લાવવાની સંભાવના છે અને બદલામાં ઉદ્યોગને એક જોશ પૂરું પાડે છે.

વધુ સારા સ્વાસ્થ્ય ઉકેલો માટે સરકારે વૈકલ્પિક દવા - આયુષ (આયુર્વેદ, યોગ અને નિસર્ગોપચાર, યુનાની, સિંધ અને હોમિયોપેથી) ના મહત્વ પર પણ ભાર મૂક્યો છે અને વર્ષ 2019-20 માટે(19) ₹1939.7 કરોડનું બજેટ નિર્ધારિત કર્યું છે. નાના અને મધ્યમ ધોરણના આયુષ એકમોને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે ફાર્માસ્યુટિકલ્સ વિભાગ, ભારત સરકાર આવા આયુષ ફાર્માસ્યુટિકલ એકમોમાંના ઓછામાં ઓછા 250 આયુષ ફાર્માસ્યુટિકલ એકમોમાં વ્યાજ સબવેનશનના ફાયદાઓને વિસ્તૃત કરવાની દરખાસ્ત કરે છે.

આ પગલાંથી દેશમાં ઉત્પાદન સુવિધા સ્થાપવા માટે નાના અને મોટા સહભાગીઓને પ્રોત્સાહન મળ્યું છે જેણે ધિરાણ માટેની માંગને વેગ આપ્યો છે.

વ્યવસાયના પ્રકાર સહિત ઋણ લેનારાની આકારણીથી એ પ્રગટ થાય છે કે ઋણ લેનારાઓમાં સૌથી મોટો હિસ્સો માઈક્રો સેગમેન્ટના બોરોઅર્સનો છે જેની માલિકી પ્રોપરાઈટરશીપ ની છે. લગભગ 13% ક્રેડિટ વોલ્યુમ નાના (small) બોરોઅર્સ દ્વારા લેવામાં આવે છે જે ખાનગી લિમિટેડ કંપનીઓ છે. અન્ય 10% ખાનગી લિમિટેડ કંપનીઓ માંથી માઈક્રો સેગમેન્ટના બોરોઅર્સ છે. વોલ્યુમ ની દ્રષ્ટીએ ક્રેડિટના 15% મોટા (large) કોર્પોરેટરો દ્વારા લેવામાં આવે છે જે જાહેર કંપનીઓ છે.

સેક્ટરને આપવામાં આવતી લોનનો પાંચમો ભાગ પ્રોપરાઈટરશીપ આધારિત માઈક્રો ઋણ લેનારાઓ દ્વારા લેવામાં આવે છે (21%). એકંદરે, ખાનગી લિમિટેડ કંપનીઓ પાસે આ ક્ષેત્રની કુલ લોનનો 37% હિસ્સો છે અને આ ક્ષેત્રની કુલ લોનમાં માઈક્રો સંસ્થાઓ 43% ધરાવે છે.

Table 2: Drugs and Pharmaceutical Industry – Borrower Landscape as of Feb 2020

Borrower Segment	Proprietorship	Partnership	Private Limited	Public Limited	Others	Grand Total
Micro	21.27%	6.06%	10.01%	0.84%	5.14%	43.32%
Small	3.05%	3.62%	12.55%	1.26%	0.60%	21.06%
Medium	0.39%	0.77%	7.82%	2.43%	0.18%	11.58%
Mid - Corporate	0.12%	0.31%	1.40%	0.71%	0.09%	2.64%
Large Corporate	0.1%	0.16%	5.94%	15.04%	0.22%	21.37%
Grand Total	24.84%	10.92%	37.73%	20.28%	6.24%	100.0%

Source: CRIF Bureau, India

(18) વડા પ્રધાન જન આરોગ્ય યોજના, ભારત સરકાર

(19) ભારત સરકારના આયુષ મંત્રાલય, કુલ બજેટ ફાળવણી

એમએસએમઈ બોરોઅર સેગમેન્ટમાં ઉધાર અને એનપીએ વલણો

નાણાકીય વર્ષ 2019-20 YTD (20) માં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગને 10300 લોનનું વિતરણ કરવામાં આવ્યું હતું.

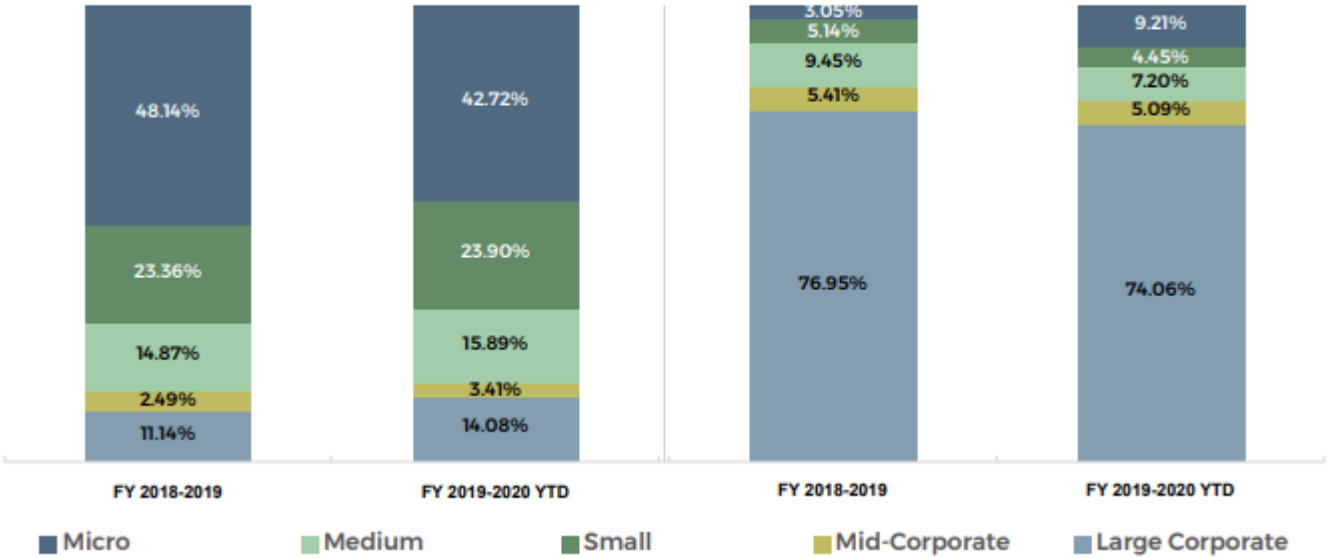
મૂલ્યની દ્રષ્ટિએ, નાણાકીય વર્ષ 2019-20 YTD માં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગને ₹75000 કરોડ નું વિતરણ કરવામાં આવ્યું હતું. આમાંથી, કાર્યકારી મૂડી લીમીટ 75% છે, જ્યારે WCનો ઉપયોગ ફક્ત 32% છે. અન્ય 19% ટર્મ લોન દ્વારા છે અને ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં તેનો ઉપયોગ 40% થાય છે.

નાણાકીય વર્ષ 2019-20 YTD માં મંજૂર કરાયેલી લોનમાં માઈક્રો બોરોઅર્સ નો 42.7% હિસ્સો છે; મોટા કોર્પોરેટ્સ નો મૂલ્યની દ્રષ્ટિએ 74% , સૌથી મોટો હિસ્સો છે.

Chart 5a: Drugs and Pharmaceutical Industry - Borrowing Trend by Borrower Segments (Volume)

Chart 5b: Drugs and Pharmaceutical Industry - Borrowing Trend by Borrower Segments (Value)

વોલ્યુમની દ્રષ્ટિએ નાણાકીય વર્ષ 2019-20 YTD માટેની ફાળવણીમાં એમએસએમઈ બોરોઅર્સ નો હિસ્સો 82.5% છે (ચાર્ટ 5a નો સંદર્ભ લો). નાણાકીય વર્ષ 2018-19 માં 48.1% ની સામે ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં માઈક્રો સેગમેન્ટમાં તાજા વિતરણોનો શેર 42.7% રહ્યો હતો. નાણાકીય વર્ષ 2018-19 માં મધ્ય અને મોટા કોર્પોરેટ્સનો શેર 14% થી વધીને નાણાકીય વર્ષ 2019-20 YTD માં 17.5% થયો છે.

મૂલ્યની દ્રષ્ટિએ, મોટા કોર્પોરેટ્સ ને વિતરિત આવેલી નવી લોનનો નાણાકીય વર્ષ 2019-20 YTD માં સૌથી વધુ, 74% હિસ્સો છે, જે નાણાકીય વર્ષ 2018-19 માં 77% હતો. (ચાર્ટ 5b નો સંદર્ભ લો). નાણાકીય વર્ષ 2019-20 YTD માં વિતરણ કરવામાં આવેલી તાજા લોનમાં 21% એમએસએમઈ છે, જે નાણાકીય વર્ષ 2018-19 માં 18% હતી. નાણાકીય વર્ષ 2019-20 YTD(20) માં તાજા વિતરણોમાં એકલા માઈક્રો સેગમેન્ટના બોરોઅર્સ 9.2% છે. નાના અને મધ્યમ ઋણ લેનારાઓના હિસ્સામાં છેલ્લા 3 વર્ષમાં લગભગ અડધો ઘટાડો થયો છે જે નાણાકીય વર્ષ 2019-20 YTD માં 11.6% ના સ્તરે છે.

ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં મધ્યમ, મધ્ય અને મોટા કોર્પોરેટ્સ નું Y-o-Y એનપીએ સ્તર સુધુરું છે.

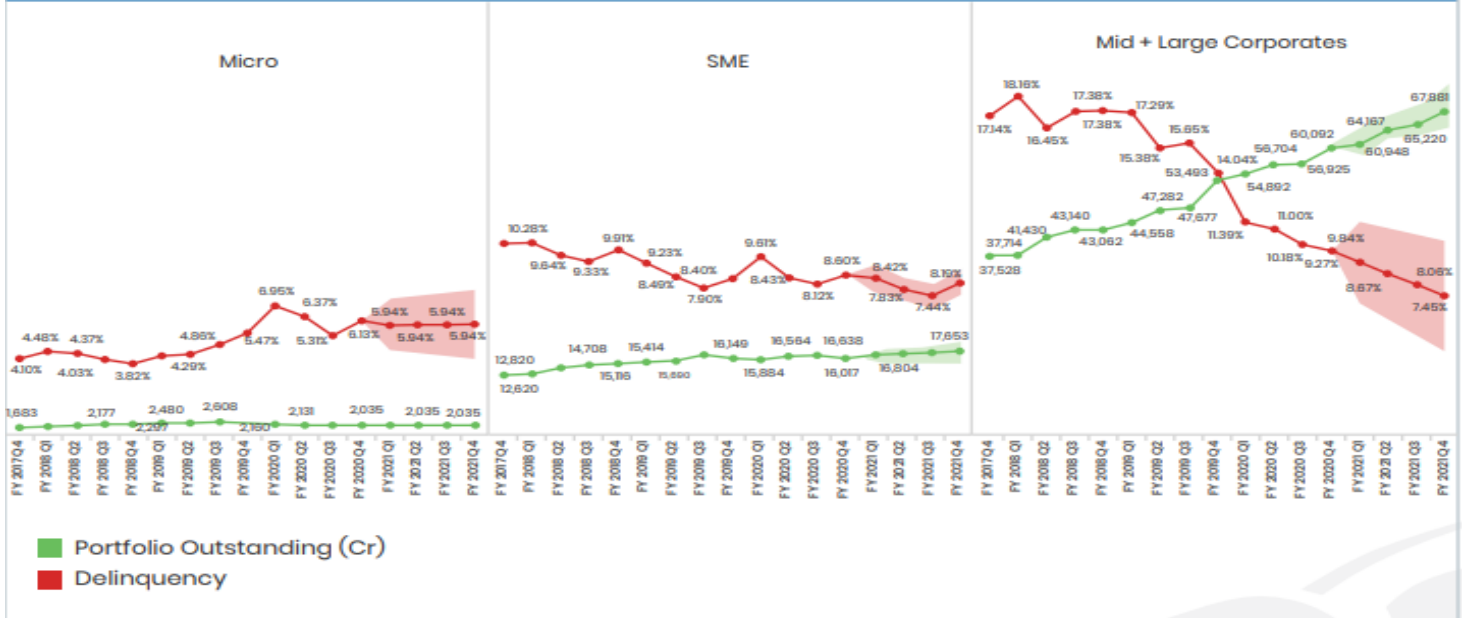
Chart 6: Drugs and Pharmaceutical Industry – Delinquency Trends by Borrower Segments

Borrower Segment	March 2018	March 2019	February 2020
Micro	2,297 Cr 3.82%	2,160 Cr 5.47%	1,966 Cr 6.13%
Small	6,445 Cr 6.83%	7,034 Cr 6.90%	6,538 Cr 8.23%
Medium	8,671 Cr 12.20%	9,115 Cr 9.56%	9,479 Cr 8.86%
Mid-Corporate	5,461 Cr 12.98%	5,401 Cr 11.90%	6,594 Cr 8.01%
Large Corporate	37,601 Cr 18.02%	48,092 Cr 14.28%	53,499 Cr 10.07%

ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં, મોટા કોર્પોરેટ્સની ડીલીન્ક્વંસી 10.07% (ચાર્ટ 6 નો સંદર્ભ લો) ની ઉંચી સપાટીએ છે. મૂલ્યની દ્રષ્ટિએ, માર્ચ 2019 ની તુલનાએ એનપીએ ઉંચી હતી, તેમ છતાં ફેબ્રુઆરી 2020 માં આ ટકાવારી 14.2% થી ઘટીને 10% થઈ ગઈ છે. ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં અન્ય સેગમેન્ટ્સ માટે એનપીએ પણ ઉંચી રહી, જેમાં માઇક્રો સેગમેન્ટ 6.13%, સ્મોલ 8.23% અને મીડીયમ 8% પર રહી હતી.

કરોડમાં આંકડા સેગમેન્ટના બાકી પોર્ટફોલિયોને રજૂ કરે છે. ટકાવારીના આંકડા અવલોકન સમયે સેગમેન્ટ ની ડીલીન્ક્વંસી સૂચવે છે.

Chart 7: Drugs and Pharmaceutical Industry – Portfolio and Delinquency Simple Projections by Borrower Segments

બોરોઅર સેગમેન્ટ્સ દ્વારા ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ માટેના પોર્ટફોલિયો અને એનપીએના વિકાસના પાછલા ત્રિમાસિક વલણોનું વિશ્લેષણ બતાવે છે કે મધ્ય અને મોટા કોર્પોરેટ્સ દ્વારા લેવાયેલી ક્રેડિટ ડિસેમ્બર 2019 માં ₹56,900 કરોડ જેટલી રહી હતી અને માર્ચ 2021 સુધીમાં તે 19% જેટલી થઈ શકે છે* (ચાર્ટ 7નો સંદર્ભ લો). માર્ચ 2021 * સુધીમાં નાના અને મધ્યમ બોરોઅર ક્ષેત્રમાં 6% વૃદ્ધિની અપેક્ષા છે.

માર્ચ 2021 સુધીમાં મધ્ય અને મોટા કોર્પોરેટ માટેની એનપીએ માં તીવ્ર ઘટાડો, 7.45% સુધી પહોંચશે તેવું માનવામાં આવે છે, જ્યારે એસએમઈ બોરોઅર વર્ગ માટે તે ડિસેમ્બર 2019 થી માર્ચ 2021* વચ્ચે લગભગ સમાન રહેવાની સંભાવના છે.

* COVID- 19 અસરને કારણે વાસ્તવિક પ્રદર્શન બદલાઈ શકે છે જે આ ક્ષેત્ર માટે ફાયદાકારક અથવા નુકસાનકારક હોઈ શકે છે

ફેબ્રુઆરી 2020 માં ભાગીદારી પેઢી ધરાવતા મોટા કોર્પોરેટ માટે એનપીએ દર, સૌથી વધુ, 21.9% રહ્યો હતો

Table 3: Drugs and Pharmaceutical Industry – Borrower Landscape Delinquency Trends as of Feb 2020

Borrower Segment	Proprietorship	Partnership	Private Limited	Public Limited	Grand Total
Micro	7.03%	3.94%	5.34%	15.96%	6.13%
Small	11.15%	7.60%	7.30%	10.78%	8.23%
Medium	0.08%	3.40%	11.93%	3.13%	8.86%
Mid - Corporate	0.54%	11.53%	10.11%	3.63%	8.01%
Large Corporate	0.00%	21.93%	11.97%	4.61%	10.07%
Grand Total	7.59%	8.55%	11.21%	4.52%	9.50%

Note: Borrower Business Type as Others with 6.2% of the total credit by volume is excluded from this analysis.

Source: CRIF Bureau, India

બોરોઅર સેગમેન્ટ્સ અને બિઝનેસ ટાઈપ માટે એનપીએનું ક્રોસ એનાલિસિસ બતાવે છે કે મોટા કોર્પોરેટ્સ અને નાના બોરોઅર્સ માટે મહત્તમ ડીલીન્ક્વંસી અનુક્રમે ભાગીદારી પેઢી અને પ્રોપરાઈટર માટે છે. વધુમાં, માર્કેટ સેગમેન્ટ માટે જાહેર મર્યાદિત કંપનીઓમાં સૌથી વધુ ડીલીન્ક્વંસી, 15.9% છે અને મધ્યમ બોરોઅર સેગમેન્ટમાં ખાનગી લિમિટેડ કંપનીઓમાં ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં સૌથી વધુ ડીલીન્ક્વંસી 11.9% છે (ટેબલ 3 નો સંદર્ભ લો).

ભારતમાં સ્થાપિત અને ઉભરતાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ક્લસ્ટર્સ

ભારતમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ નાની અને મોટી ઉત્પાદન સુવિધાઓ માટે દેશભરમાં ફેલાયેલો છે જે ભૌગોલિક રીતે સમગ્ર કેન્દ્રિત વિસ્તારોની બહાર કાર્યરત છે અને આ ક્લસ્ટરોમાં સામાન અને સેવાઓના પ્રવાહથી એકબીજા સાથે જોડાયેલ છે. ભારત સરકાર આવા ક્લસ્ટરોને 'ક્લસ્ટર ડેવલપમેન્ટ સ્કીમ' હેઠળ એક સાથે લાવીને પ્રોત્સાહિત કરે છે, જેના દ્વારા બલ્ક ડ્રગ, મેડિકલ ડિવાઈસ, આયુર્વેદિક, યુનાની અને કોસ્મેટિક્સ યુનિટ્સ(21) સહિતની કોઈપણ દવાઓ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ક્લસ્ટરોમાં સામાન્ય સુવિધાઓ બનાવવા માટે આર્થિક સહાય પૂરી પાડવામાં આવે છે.

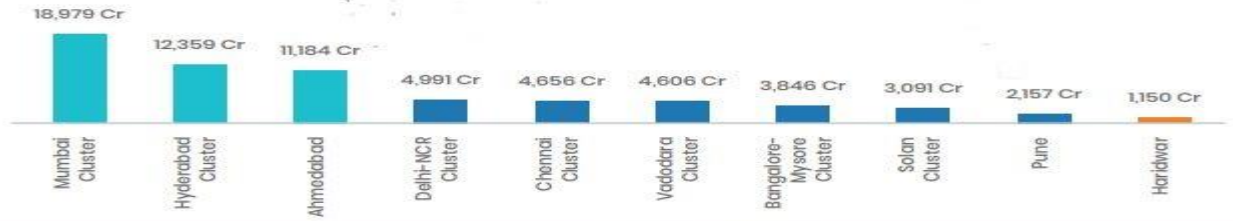
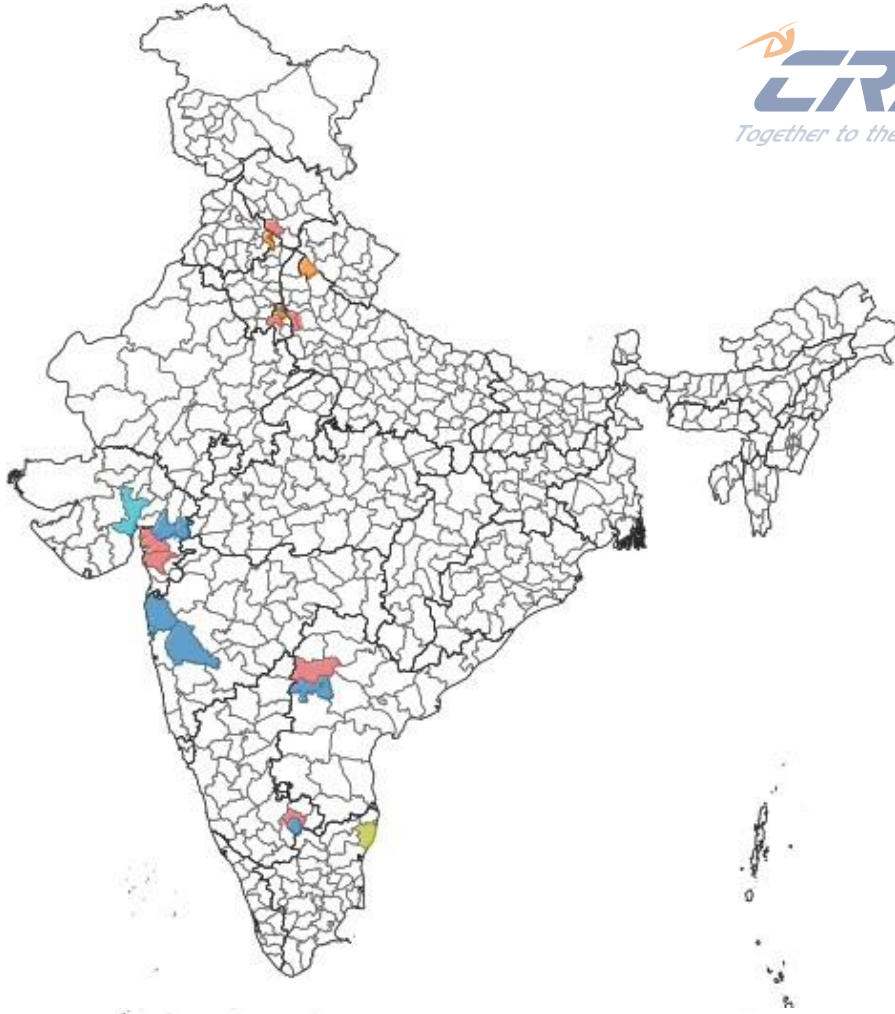
ભારતમાં ટોચનાં 10 ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ક્લસ્ટરો દ્વારા, ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં એકંદર ધિરાણમાં 86% લેવામાં આવેલ છે

સરકારના અનુકૂળ પગલાના સમર્થન ને લીધે ઉભરતા ક્લસ્ટરો સારો દેખાવ કરી રહ્યા છે.

ચાર્ટ 8: ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ - ટોચના ક્લસ્ટરો

Source: CRIF Bureau, India

Number of Credit Active Units in Top 10 Clusters

Cluster	Mumbai Cluster	Hyderabad Cluster	Ahmedabad	Delhi-NCR Cluster	Chennai Cluster	Vadodara Cluster	Bangalore-Mysore Cluster	Solan Cluster	Pune	Haridwar
Number of Units	>5000	3000-4000	1500-2000	4000-5000	1500-2000	1000-1500	2000-3000	1000-1500	1000-1500	<1000

વડોદરા ક્લસ્ટરમાં વડોદરા અને ભરૂચ (અંકલેશ્વર) જિલ્લાઓનો સમાવેશ થાય છે અને હરિદ્વાર ક્લસ્ટરમાં હરિદ્વાર (રૂંકી) તથા દહેરાદૂન જિલ્લાઓ શામેલ છે.

મુંબઈ ક્લસ્ટર એ સૌથી મોટું ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ક્લસ્ટર છે, જેમાં ₹18,900 કરોડનો બાકી પોર્ટફોલિયો છે અને ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં એકંદર ક્રેડિટનો 24% હિસ્સો છે (ચાર્ટ 8 નો સંદર્ભ લો).

2020 ના ફેબ્રુઆરી સુધીમાં, ટોપ 10 ક્લસ્ટરો ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગની એકંદર ક્રેડિટના 86% જેટલો હિસ્સો ધરાવે છે. પોર્ટફોલિયોના કદના ટોચના 6 ક્લસ્ટરો, મુંબઈ ક્લસ્ટર, હૈદરાબાદ ક્લસ્ટર, અમદાવાદ, દિલ્હી-એનસીઆર ક્લસ્ટર, ચેન્નાઈ ક્લસ્ટર અને વડોદરા, ભેગા મળીને સ્થાપિત ક્લસ્ટરોની રચના કરે છે અને ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં એકંદર ક્રેડિટના 73% જેટલો ફાળો આપે છે (કોષ્ટક 4 નો સંદર્ભ લો).

ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં ટોચના 10 ક્લસ્ટરોમાં વડોદરા ક્લસ્ટર અને અમદાવાદમાં ક્રેડિટનો સૌથી વધુ Y-o-Y વૃદ્ધિ દર, અનુક્રમે 92.2% અને 54.5% રહ્યો હતો. અમદાવાદ મોટા પ્રમાણમાં મધ્ય અને મોટા કોર્પોરેટ્સ સેગમેન્ટથી ચાલે છે જ્યારે વડોદરાને એમએસએમઈ બોરોઅર ક્ષેત્રમાંથી જોરદાર બળ મળી રહ્યું છે.

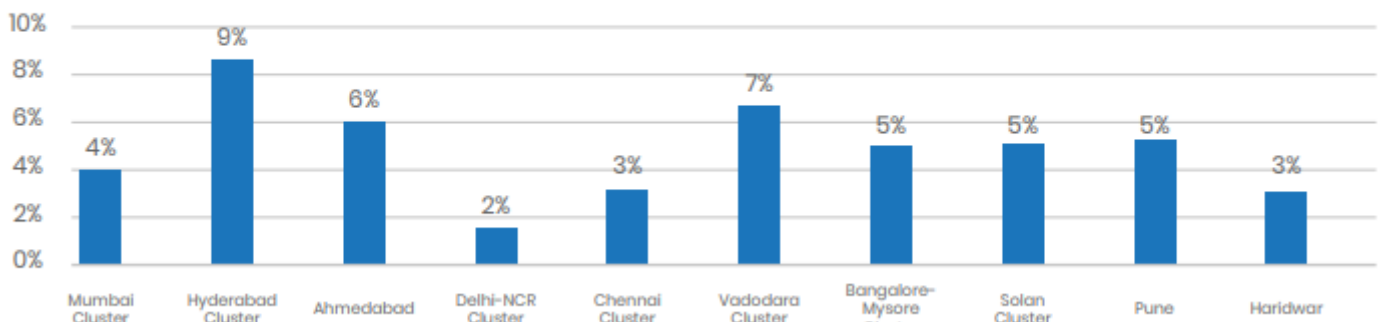
₹2,100 કરોડના પ્રમાણમાં નાના પોર્ટફોલિયો વાળા પૂણેમાં વૃદ્ધિ જોવા મળી છે, જે MSME ઋણ લેનારા સેગમેન્ટ દ્વારા 16.5% Y-o-Y ને લીધે છે. સોલન ક્લસ્ટર (₹3,000 કરોડ) અને હરિદ્વાર (₹1,100 કરોડ) એ પણ છેલ્લા 2 ક્વાર્ટરમાં પ્રમાણમાં સારું પ્રદર્શન દર્શાવ્યું છે. જ્યારે એમએસએમઈ બોરોઅર વર્ગમાં સોલન ક્લસ્ટરમાં મજબૂત સ્થિતિ છે, હરિદ્વાર માં મધ્ય અને મોટા કોર્પોરેટ્સ ચાલે છે. એક સાથે આ 3 ક્લસ્ટરો ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગમાં ઉભરતા ક્લસ્ટરો તરીકે ઓળખાય છે.

આ ટોચના 10 ક્લસ્ટરોમાં ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં એકંદર ડીલીન્ક્વેન્સી દર 9.7% રહ્યો હતો. સ્થાપિત ક્લસ્ટરોમાં ચેન્નાઈ ક્લસ્ટરમાં સૌથી વધુ ડીલીન્ક્વેન્સી દર, 31.3% રહ્યો, ત્યારબાદ દિલ્હી - એનસીઆર ક્લસ્ટર 16.6%, મુંબઈ ક્લસ્ટર 11.8% અને હૈદરાબાદ ક્લસ્ટરમાં 2.1% રહ્યો. અમદાવાદ અને વડોદરા ક્લસ્ટરમાં ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં એનપીએ <1% હતી.

સરકારી સુત્રોના(22) જણાવ્યા અનુસાર ટોચના આ 10 ક્લસ્ટરોમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ દ્વારા નિર્માણ થયેલ લગભગ 50% રોજગાર સાથે મોટી સંખ્યામાં લોકોને રોજગારી પણ પૂરી પાડે છે. વર્ષ 2018-19 (23) માં આ ક્લસ્ટરોમાં, હૈદરાબાદ (9%), વડોદરા ક્લસ્ટર (7%) અને અમદાવાદ (6%) નો રોજગારનો સૌથી મોટો હિસ્સો છે (ચાર્ટ 9 નો સંદર્ભ લો).

Chart 9: Top 10 Clusters – Share in Employment FY 2018-19

સ્ત્રોત: ઔદ્યોગિક વાર્ષિક સર્વે (એએસઆઈ) ફેમ નાણાકીય વર્ષ 2018-19, આંકડા અને કાર્યક્રમ અમલીકરણ મંત્રાલય,

(22) ઔદ્યોગિક વાર્ષિક સર્વે (એએસઆઈ) ફેમ નાણાકીય વર્ષ 2018-19, આંકડા અને કાર્યક્રમ અમલીકરણ મંત્રાલય,

(23) ઔદ્યોગિક વાર્ષિક સર્વે (એએસઆઈ) ફેમ નાણાકીય વર્ષ 2018-19, આંકડા અને કાર્યક્રમ અમલીકરણ મંત્રાલય,

ટોચના 10 ક્લસ્ટર્સમાં એમએસએમઈ બોરોઅર્સ સેગમેન્ટ ધિરાણ પોર્ટફોલીઓ ના 17% ધરાવે છે.

Table 4: Drugs and Pharmaceutical Industry – Comparison of Top Clusters

		February 2020										
		MUMBAI CLUSTER	HYDRABAD CLUSTER	AHMEDABAD	DELHI-NCR CLUSTER	CHENNAI CLUSTER	VADODARA CLUSTER	BANGALORE -MYSORE CLUSTER	SOLAN CLUSTER	PUNE	HARIDWAR	TOTAL
Overall	Portfolio Outstanding (Cr)	18,979	12,359	11,184	4,991	4,656	4,606	3,846	3,091	2,157	1,150	67,018
	Y-o-Y Change	7.36%	-2.42%	54.50%	-3.57%	-0.03%	92.25%	-14.58%	-19.83%	1.18%	-4.26%	8.97%
	Delinquency	11.84%	2.10%	0.40%	16.64%	31.34%	0.15%	1.86%	43.06%	11.28%	2.51%	9.73%
	WC Utilisation Ratio	34%	33%	57%	63%	39%	67%	57%	78%	32%	99%	43%
	TL Utilisation Ratio	67%	57%	44%	81%	72%	70%	43%	65%	57%	30%	60%
MSME	Portfolio Outstanding (Cr)	3,295	1,663	1,066	1,742	756	1,342	705	443	528	86	11,625
	Y-o-Y Change	-9.26%	-8.39%	1.90%	-3.80%	-27.68%	76.22%	-9.29%	-2.20%	16.56%	-21.22%	-2.32%
	Delinquency	11.65%	8.48%	2.93%	11.55%	6.65%	0.51%	1.75%	17.50%	11.22%	5.26%	8.33%
	WC Utilisation Ratio	34%	43%	40%	54%	49%	78%	33%	58%	43%	63%	45%
	TL Utilisation Ratio	50%	48%	19%	58%	56%	53%	32%	56%	65%	68%	44%

Source: CRIF Bureau, India

ભંડોળના ઉપયોગની દ્રષ્ટિએ, વર્કિંગ કેપિટલ લોન્સ (ડબલ્યુસી) નો એકંદર ઉદ્યોગ વ્યાપક ઉપયોગ 43% અને ટર્મ લોન (ટીએલ) માટે 60% રહ્યો છે, જે ટોચના 10 ક્લસ્ટરો માટે સમાન છે. મુદત લોન ઉપયોગ એ બાકી બેલેન્સ અને કુલ મંજૂર લોનની રકમ ના ગુણોત્તરનો સંદર્ભ આપે છે, જ્યારે વર્કિંગ કેપિટલ યુટીલાઇઝેશન બાકી બેલેન્સ અને બોરોઅર્સના ડ્રોઈંગ ના ગુણોત્તરનો સંદર્ભ આપે છે.

ઉચ્ચતર ટર્મ લોન ઉપયોગિતા ગુણોત્તર મૂડી વિસ્તરણ જરૂરિયાતો માટે ધિરાણની ઉંચી જમાવટ સૂચવે છે, જ્યારે ઉચ્ચ વર્કિંગ કેપિટલ ઉપયોગિતા ગુણોત્તર વ્યવસાયની ઓપરેશનલ જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે ક્રેડિટની ઉંચી જમાવટ સૂચવે છે. ફેબ્રુઆરી, 2020 સુધીમાં સ્થાપિત ક્લસ્ટરોમાં, દિલ્હી - એનસીઆર ક્લસ્ટરમાં સૌથી વધુ ટીએલ ઉપયોગ ગુણોત્તર છે, ત્યારબાદ ચેન્નાઈ ક્લસ્ટર 72% અને વડોદરા ક્લસ્ટરમાં 70 % છે. ઉભરતા ક્લસ્ટર્સ તરીકે જાણીતા સોલન ક્લસ્ટર અને પૂણે ક્લસ્ટર માં પણ ઉંચો ટર્મ લોન ઉપયોગ, અનુક્રમે 65% અને 57%. છે. સોલન અને હરિદ્વાર માં ઉંચો વર્કિંગ કેપિટલ ઉપયોગ, અનુક્રમે 78% અને 99% નો થયો છે.

ગ્રીનફિલ્ડ રોકાણો માટે, સ્થાપિત તથા વડોદરા, અમદાવાદ, સુરત અને ભરૂચ જેવા ઉભરતા વિસ્તારો માટે સરકારે આપમેળે રૂટ દ્વારા 100% જેટલી એફડીઆઈને મંજૂરી આપી છે, ફેબ્રુઆરી 2020 માં ગુજરાતમાં ફાર્માસ્યુટિકલ ક્લસ્ટરોએ સારી વૃદ્ધિ અને તંદુરસ્ત પોર્ટફોલિયોનું પ્રદર્શન કર્યું છે જે ઉંચી ક્ષમતાના વિસ્તરણ સાથે પ્રાપ્ત થયેલ મુદત લોનમાં વૃદ્ધિ દ્વારા પ્રતિબિંબિત થાય છે (પાછલા વર્ષમાં 30%), જે આવતા વર્ષ સુધીમાં બીજા 27% જેટલું હશે.

ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં ટોચના 10 ક્લસ્ટરોને એમએસએમઈ ક્રેડિટ ₹11600 કરોડ રહી હતી, જે ટોચના 10 ક્લસ્ટરોમાં ક્રેડિટ પોર્ટફોલિયોનાં 17% છે. ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં એમએસએમઈ બોરોઅર વર્ગમાં વર્કિંગ કેપિટલ ક્રેડિટના એકંદર ઉપયોગનો ગુણોત્તર 45% અને ટર્મ લોન ક્રેડિટમાં તે 44% રહ્યો હતો.

નિકાસ ક્રેડિટ લેન્ડસ્કેપ

સ્પર્ધાત્મક જમીનના દર, કુશળ કામદાર, પાણી અને વીજળી જેવા સંસાધનોના ઓછા ખર્ચ સાથે ભારત એક મજબૂત ડ્રગ્સ મેન્યુફેક્ચરિંગ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરનું ગૌરવ ધરાવે છે, જેના કારણે ભારતનો ઉત્પાદન ખર્ચ યુ.એસ. કરતા લગભગ 33% ઓછો અને યુરોપ કરતાં લગભગ અડધો છે. વધુમાં, ઉદ્યોગમાં નવીનતા, સંશોધન અને વિકાસ (આર એન્ડ ડી) તથા ઉત્પાદ વિવિધતા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાથી વિકાસશીલ દેશોમાં તે ટોચનું સ્થાન મેળવે છે. એશિયાની અર્થવ્યવસ્થાઓમાં

નોંધપાત્ર જેનરિક્સ ઉત્પાદન ક્ષમતા છે અને તે આ ક્ષેત્રની ફાર્માસ્યુટિકલ આવકનો મોટો હિસ્સો ધરાવે છે. જોકે, સમગ્ર દક્ષિણપૂર્વ એશિયામાં ઉત્પાદકોની માત્ર ખૂબ જ ઓછી ટકાવારી એપીઆઈ બનાવવા માટેની ક્ષમતા ધરાવે છે. એપીઆઈ આયાત માટે મોટાભાગના બજારો ભારત અને ચીન પર આધાર રાખે છે તેથી ભારત દક્ષિણ એશિયાના દેશોમાં સુખદ સ્થાન ધરાવે છે.

ઉત્પાદનનો ઓછો ખર્ચ અને આર એન્ડ ડી ભારતીય ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ કંપનીઓની કાર્યક્ષમતામાં વધારો કરે છે, જેના પરિણામે સ્પર્ધાત્મક નિકાસ થાય છે. છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગમાં નિકાસ સતત વધી રહી છે (ચાર્ટ 10 a નો સંદર્ભ લો) જે 5 વર્ષના 6.7% (24) સીએજીઆર પર નાણાકીય વર્ષ 19-20 માં યુ.એસ.\$20.6 અબજ ડોલર સુધી પહોંચી છે. ભારતના ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ માટેનું સૌથી મોટું નિકાસ સ્થળ ઉત્તર અમેરિકા (ચાર્ટ 10 b નો સંદર્ભ લો) છે.

Chart 10a: India's Drugs and Pharmaceutical Exports (USD Bn)

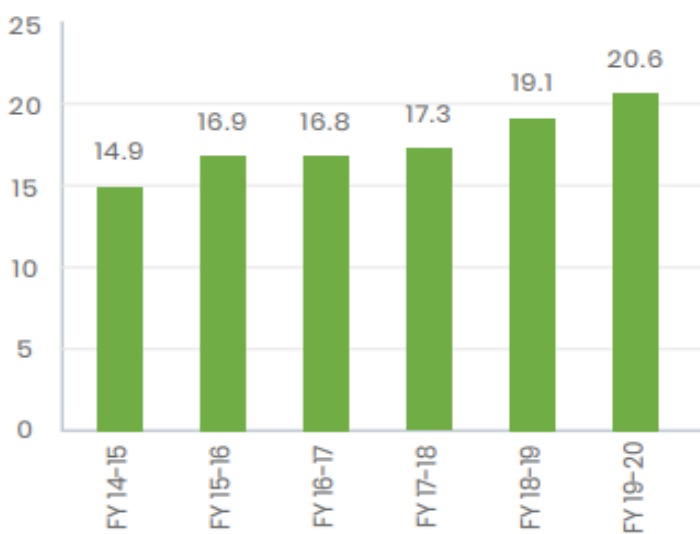
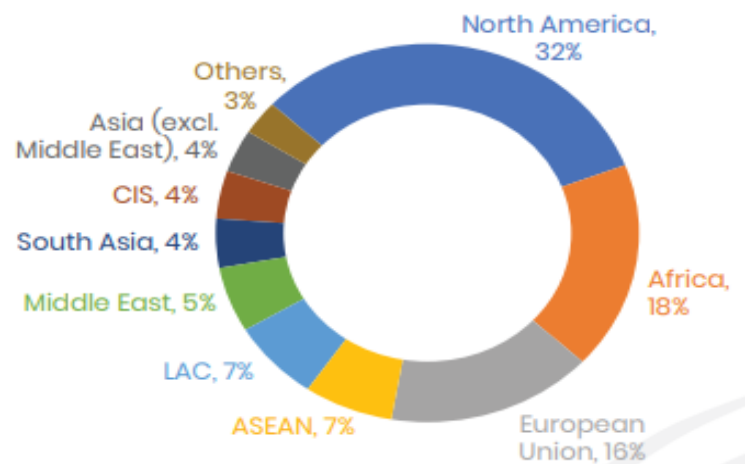

Chart 10b: India's Drugs and Pharmaceutical Exports by Region FY 2018-19

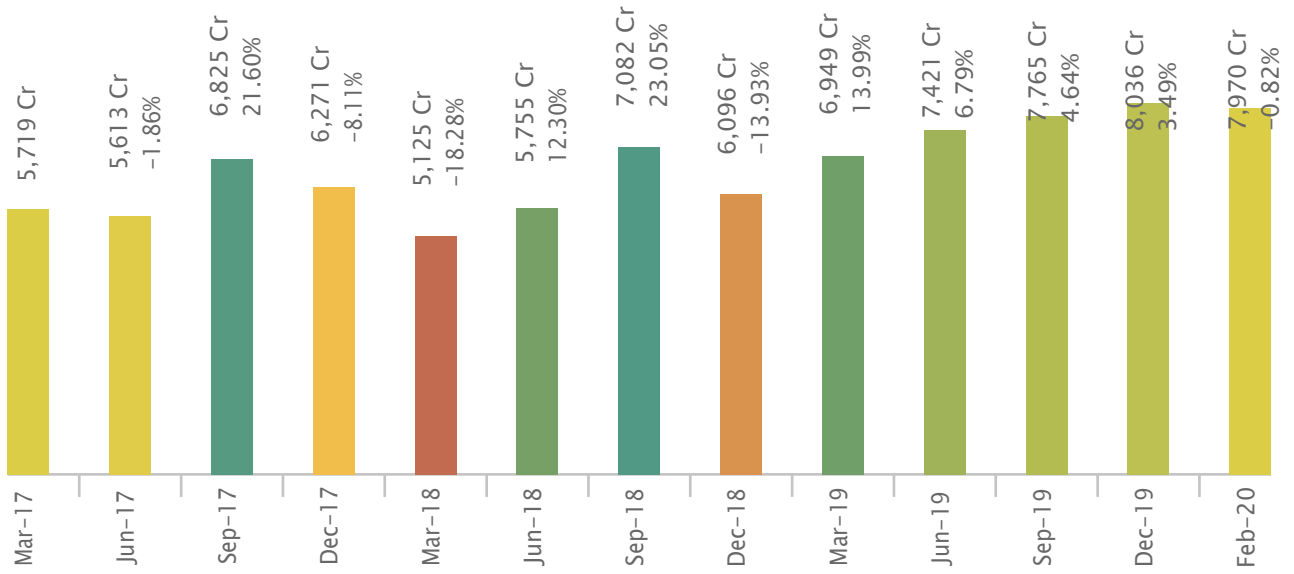
Source: Pharmexcil-Pharmaceuticals Export Promotion Council of India, Ministry of Commerce and Industry

એકંદરે ક્ષેત્રમાં એક એક વર્ષની તુલના પર નિકાસ ધિરાણમાં 15% વૃદ્ધિ જોવા મળી હતી. ત્રિમાસિક ધોરણે (ચાર્ટ 11 નો સંદર્ભ લો). માર્ચ-2019 માં 14% નોંધપાત્ર વૃદ્ધિ સાથે ઉદ્યોગમાં નિકાસ ધિરાણ છેલ્લા વર્ષમાં સતત વધ્યું છે.

Y-o-Y ધોરણે ફેબ્રુઆરી 2020 સુધીમાં આ ક્ષેત્રમાં નિકાસ ધિરાણ 15% જોવાયું છે.

ચાર્ટ-11 ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ્સ ઉદ્યોગ- નિકાસ ધિરાણ વલણો

સ્રોત: CRIF બ્યુરો, ભારત

વિકસિત અર્થવ્યવસ્થામાં ઉત્પાદન યુનિટ્સને સેટઅપ કરવામાં ઊંચા ખર્ચ અને નિયમનકારી દબાણને કારણે, ઉત્પાદનની ઓછી કિંમત અને વિપુલ પ્રમાણમાં મજૂરની ઉપલબ્ધતા જેવા અનુકૂળ પરિબળોવાળું ભારત અનેક વૈશ્વિક ફાર્માસ્યુટિકલ કંપનીઓ માટે ભારતના કોન્ટ્રાક્ટ ઉત્પાદન અને સંશોધન સેવાઓ (સીઆરએએમએસ) પર રૂપાંતર કરવા તથા સંશોધન અને ક્લિનિકલ ટ્રાયલ્સના આઉટસોર્સિંગ માટે પસંદગીના સ્થળ તરીકે ઝડપથી ઉભરી રહ્યું છે.

ખર્ચ અને ગુણવત્તાના લાભની દ્રષ્ટિએ ભારતનો સીઆરએએમ ઉદ્યોગ ઉચ્ચ મૂલ્ય પ્રદાન કરે છે અને યુ.એસ. તથા યુરોપ જેવા વિકસિત બજારોની તુલનામાં આશરે 30-40% જેટલી સંભવિત બચતમાં પરિણમે એવી અપેક્ષા છે. તેની ઉચ્ચતમ સંશોધન સેવાઓ માટે તે વૈશ્વિક સ્તરે સન્માનિત છે અને દેશ નાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગના સૌથી ઝડપથી વિકસતા ડિસ્સાઓ માંનો એક છે

સુધારેલી એમએસએમઈ વ્યાખ્યા - એમએસએમઈની બ્યુરો વર્ગીકરણ પર અસર

એમએસએમઈ ડેવલપમેન્ટ એક્ટ, 2006 મુજબ ઉત્પાદન અને સેવાઓ ક્ષેત્રમાં સૂક્ષ્મ, નાના અને મધ્યમ ઉદ્યોગોને પ્લાન્ટ અને મશીનરીના રોકાણના આધારે અલગથી વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે. આ વ્યાખ્યા નીચે મુજબ 1 જુલાઈ 2020 થી અસર માં આવે એ રીતે સુધારવામાં આવી છે:

એમએસએમઈ ડેવલપમેન્ટ એક્ટ 2006			સુધારેલા એમએસએમઈ વ્યાખ્યા 1 જુલાઈ 2020 થી અસરમાં
માપદંડ	રોકાણ		રોકાણ અને ટર્નઓવર
પ્રકાર	ઉત્પાદન	સર્વિસ	બંને
સૂક્ષ્મ	₹25 લાખ સુધી	₹10 લાખ સુધી	રોકાણ: ₹1 કરોડ સુધી & ટર્નઓવર ₹5 કરોડ સુધી
નાના	₹25 લાખ થી ₹5 કરોડ સુધી	₹10 લાખ થી ₹2 કરોડ સુધી	રોકાણ: ₹10 કરોડ સુધી & ટર્નઓવર ₹50 કરોડ સુધી
માધ્યમ	₹5 કરોડ થી ₹10 કરોડ સુધી	₹2 કરોડ થી ₹5 કરોડ સુધી	રોકાણ: ₹50 કરોડ સુધી & ટર્નઓવર ₹250 કરોડ સુધી

COVID-19 અને લોકડાઉનને કારણે ગંભીર અસર પામેલા MSMEs માટે મે 2020 માં તાત્કાલિક રાહત તરીકે ઘણા અન્ય પગલાઓના ભાગ રૂપે MSME નાં કવરેજને મોટી સંખ્યામાં ઉદ્યોગોમાં વિસ્તૃત કરવા માટે સરકારે એમએસએમઈ વ્યાખ્યામાં સુધારો કરવાની દરખાસ્ત કરી. આર્થિક બાબતોની મંત્રીમંડળ સમિતિએ વર્તમાન વ્યાખ્યામાં સુધારો કરવા માટે મંજૂરી આપી, જેનો અમલ 1 જુલાઈ 2020 થી થશે. બ્યુરોમાં એમએસએમઈ બોરોઅર્સને એન્ટરપ્રાઇઝના એકંદર ક્રેડિટ એક્સપોઝરના આધારે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે છે, જેમાં નીચે મુજબ નાણાં પૂરા પાડવામાં આવતા અને બિન-ભંડોળ એક્સપોઝરનો સમાવેશ થાય છે:

માઈક્રો: < ₹1 કરોડ, નાના: ₹ 1 કરોડ - ₹10 કરોડ, મધ્યમ: ₹10 કરોડ - ₹50 કરોડ

સુધારેલી એમએસએમઈ વ્યાખ્યાની અસરને પહોંચી વળવા, બ્યુરો પાસે ઉપલબ્ધ 3375 બોરોઅર્સ ના રેન્ડમ નમૂના નું વિશ્લેષણ હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું અને પરિણામો નીચે કોષ્ટક માં રજૂ કરાયા છે.

Category	Revised MSME Definition basis Turnover (INR)	Average Turnover (INR crore)	Credit Bureau Classification basis Overall Credit Exposure (INR)	Average Credit Exposure (INR crore)	Coverage by Bureau Classification as a ratio of the Turnover Based Classification
Micro	Up to 5 crore	2.52	Up to 1 crore	0.29	95.65%
Small	5 crore - 50 crore	27.46	1 crore - 10 crore	4.64	95.57%
Medium	50 crore - 250 crore	91.54	10 crore - 50 crore	25.05	96.85%
MSME	Up to 250 crore	60.24	Up to 50 crore	15.37	96.02%

ટર્નઓવર આધારિત વર્ગીકરણના ગુણોત્તર તરીકે બ્યુરો વર્ગીકરણ દ્વારા કરેલ કવરેજ સૂચવે છે કે એમએસએમઈ માટે બ્યુરો દ્વારા એન્ટરપ્રાઇઝના એકંદર ક્રેડિટ એક્સપોઝર-આધારિત વર્ગીકરણનો ઉપયોગ એક વિશ્વસનીય પદ્ધતિ છે

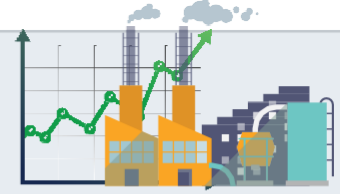
ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ માટેનો ભાવિ માર્ગ

વધતી વસ્તીની જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉત્પાદનોની માંગ વધી રહી છે. સંયુક્ત રાષ્ટ્ર અનુસાર 2028 સુધીમાં ભારતની વસ્તી 1.45 અબજ પહોંચી જશે, જે તેને વિશ્વનું સૌથી વધુ વસ્તી ધરાવતું દેશ(25) બનાવશે. વધી રહેલી આવક, વધુ સ્વાસ્થ્ય જાગૃતિ, જીવનશૈલીના રોગોનું વ્યાપક પ્રમાણ અને પરવડે તેવી આરોગ્યસંભાળની સુધારણા પહોંચ એ ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગની વૃદ્ધિ તરફ જવા માટે મહત્વપૂર્ણ બની રહેશે.

સરકાર અને નીતિ ઘડવૈયાઓ દ્વારા સતત પ્રયત્નો મારફતે અનુકૂળ નીતિ દરમિયાનગીરીઓ ને લીધે ભારતમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ તેમની ઉત્પાદન ક્ષમતા, રોકાણ આકર્ષિત કરવા અને દેશ માટે મોટા પ્રમાણમાં રોજગારની તકો ઉભી કરવા માટે જાણીતા છે.

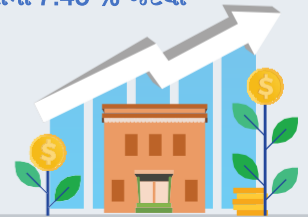
સરકાર ની 'મેક ઇન ઇન્ડિયા' પહેલ હેઠળ સમર્થિત ભારતીય ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ આગામી વર્ષોમાં તેની ઉંચી વૃદ્ધિની ગતિ ચાલુ રાખશે, જેના બદલામાં ઉદ્યોગમાં ધિરાણની માંગને વેગ મળવાની અપેક્ષા છે.

- માર્ચ 2021 સુધીમાં ઉદ્યોગ ના ધિરાણ પોર્ટફોલીઓ માં 13% અનુમાનિત વિકાસ દર
- ફેબ્રુઆરી-2020 સુધીમાં ઉદ્યોગ ની NPA 9.5%

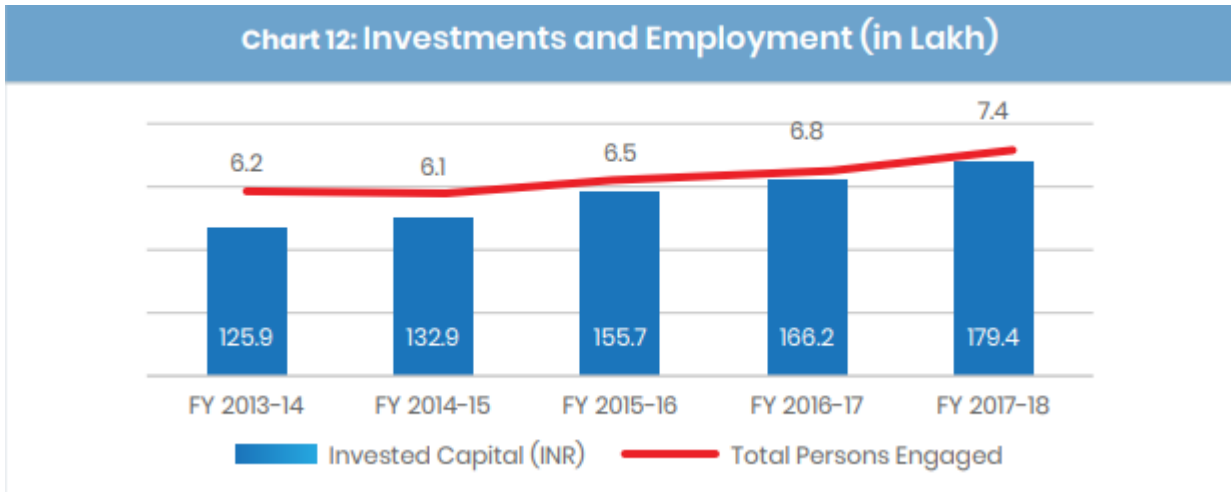

- માર્ચ 2021 સુધીમાં ઉદ્યોગ માં મધ્ય અને મોટા કોર્પોરેટ ને ધિરાણમાં 19% વૃદ્ધિ
- મધ્ય અને મોટા કોર્પોરેટ ની NPA લગભગ 3% જેટલી સુધરીને માર્ચ 2021 સુધીમાં 7.45 % જેટલી થવાનું અનુમાન છે

- માર્ચ 2021 સુધીમાં ઉદ્યોગ માં SME ને ધિરાણમાં 6% અનુમાનિત વૃદ્ધિ
- ડિસેમ્બર-2019 થી માર્ચ 2021 ની વચ્ચે SME બોરોઅર સેગ્મેન્ટની NPA લગભગ 8 % ની આસપાસ રહેવાની સંભાવના

ભૂતકાળના વલણોનું વિશ્લેષણ સૂચવે છે કે છેલ્લા કેટલાક વર્ષોમાં આ ક્ષેત્ર માં રોકાણ કરેલી મૂડીમાં સતત વૃદ્ધિ જોવા મળી છે. તાજેતરના ઉપલબ્ધ સરકારી ડેટા(26)

અનુસાર નાણાકીય વર્ષ 2013-14 અને નાણાકીય વર્ષ 2017-18 વચ્ચે, સેક્ટરમાં રોકાણ કરેલી મૂડી 9.2% (ચાર્ટ 12 નો સંદર્ભ લો) ના સીએજીઆર સાથે વધી છે.

25. વિશ્વ વસ્તીની સંભાવનાઓ 2019, સંયુક્ત રાષ્ટ્ર

26. આંકડા અને કાર્યક્રમ અમલીકરણ મંત્રાલય, ભારત સરકારના નાણાકીય વર્ષ 2013-14 થી 2017-18 માટે ઉદ્યોગ ના વાર્ષિક સર્વેક્ષણમાં વ્યાખ્યાયિત અવકાશ અને ક્વરેજ મુજબ

આ ક્ષેત્ર સક્ષમ મંજૂર સંધના વિશાળ પુરવઠાનું સમર્થન આપે છે, જે લેબર ફોર્સ ને વિકસાવવા અને તેને પોષવા માટે જરૂરી વાતાવરણીય પ્રદાન કરે છે. છેલ્લા ઉપલબ્ધ સરકારી આંકડા મુજબ(27) આ ક્ષેત્રમાં રોજગારમાં વર્ષ 2018-19 માં 44.44% નો વધારો હતો તથા નાણાકીય વર્ષ 2013-14 અને નાણાકીય વર્ષ 2017-18 ની વચ્ચે 4.5% નો સીએજીઆર જોવા મળ્યો હતો.

2018-19(28) ના વર્ષમાં ભૌગોલિક પ્રસારની દ્રષ્ટિએ, ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, તેલંગાણા, કર્ણાટક અને આંધ્રપ્રદેશ આ ક્ષેત્રે 65 ટકા રોજગાર પેદા કરનારા ટોચના 5 રાજ્યો છે. વર્ષ 2018-2019(29) માં હિમાચલ પ્રદેશ, ઉત્તરાખંડ, તમિલનાડુ, ગોવા અને મધ્યપ્રદેશનો આ ક્ષેત્રમાં એકંદર રોજગારનો 20% હિસ્સો છે.

તાજેતરના સમયમાં, અસાધારણ કોવીડ-19 દ્વારા આવેલા સંકટને કારણે ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગે વૈશ્વિક ધ્યાન આકર્ષિત કર્યું છે જેમાં નોવેલ કોરોના વાયરસ સામે લડવાની અસરકારક રસી વિકસાવવા અને સામૂહિક ઉત્પાદન કરવાની હરીફાઈ માં ભારતીય કંપનીઓ સામેલ થઈ છે. ભૂતકાળમાં ભારતમાં આ ક્ષેત્રમાં એફડીઆઈનો સતત પ્રવાહ રહ્યો છે, જ્યારે ગ્રીનફિલ્ડ પ્રોજેક્ટ્સમાં 100% રોકાણ કરવાની મંજૂરીને કારણે ઘણા વૈશ્વિક ખેલાડીઓ કે જેઓ ચીન ની બહાર કામગીરી કરવા તરફ નજર રાખી રહ્યા છે, તેમને વધુ વેગ મળ્યો છે.

આ ઉપરાંત, COVID-19 ને પગલે વિશ્વભરમાં ડ્રગ્સ અને વ્યક્તિગત રક્ષણાત્મક ઉપકરણો (પીપીઈ) ની અછતને લીધે તાજેતરમાં યુએસએફડીએ દ્વારા નાગપુર, બેંગ્લોર જેવા શહેરોમાં તેમની ઉત્પાદન સુવિધાઓ માટે ભારતમાં કેટલીક મોટી કંપનીઓને મંજૂરીને કારણે ભારતમાં ફાર્માસ્યુટિકલ અને સંબંધિત ઉત્પાદન તથા આ ક્ષેત્રમાં વધુ રોકાણો આકર્ષિત કરવા વધુ વેગ મળ્યો છે.

જો કે, રોગચાળાએ ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગમાં એમએસએમઈ માટે પડકારો ઉભા કર્યા છે, તેમના માટે સરળ કામગીરીને અવરોધે છે અને કામગીરીના ખર્ચમાં વધારો કર્યો છે. સીડબી દ્વારા સહાય કરાતા સાહસોના ટૂંકા સર્વેના આધારે કેટલીક ખૂબ વ્યાપક રીતે અનુભવાતી અડચણો આ મુજબ છે:

માર્કેટિંગ સંબંધિત

- લોકડાઉનને કારણે પ્રોડક્ટના માર્કેટિંગ માટે માર્કેટિંગ
- પ્રતિનિધિઓ (એમઆર) મુસાફરી કરી શકતા નથી.
- ડોક્ટરો તેમના ક્લિનિક્સમાં ન આવતા હોવાથી નવા
- ઉત્પાદનોના પ્રારંભમાં અવરોધ આવી રહ્યો છે.

સપ્લાય ચેઇન સંબંધિત

- વિતરણ / પરિવહનના મુદ્દાઓને પરિણામે પરિવહન ખર્ચમાં
- વધારો થયો છે
- મર્યાદિત સંખ્યામાં ચલાવાતી ફ્લાઈટ્સને કારણે નિકાસ
- રવાનગીમાં વિલંબ થાય છે જે ખર્ચમાં વધારો કરે છે.

નીતિ (પોલીસી) સંબંધિત

ઉત્પાદન મંજૂરી નીતિઓ અને કાર્યવાહી જટિલ છે અને તેને સરળ બનાવવાની જરૂર છે.

ફાઇનાન્સ સંબંધિત

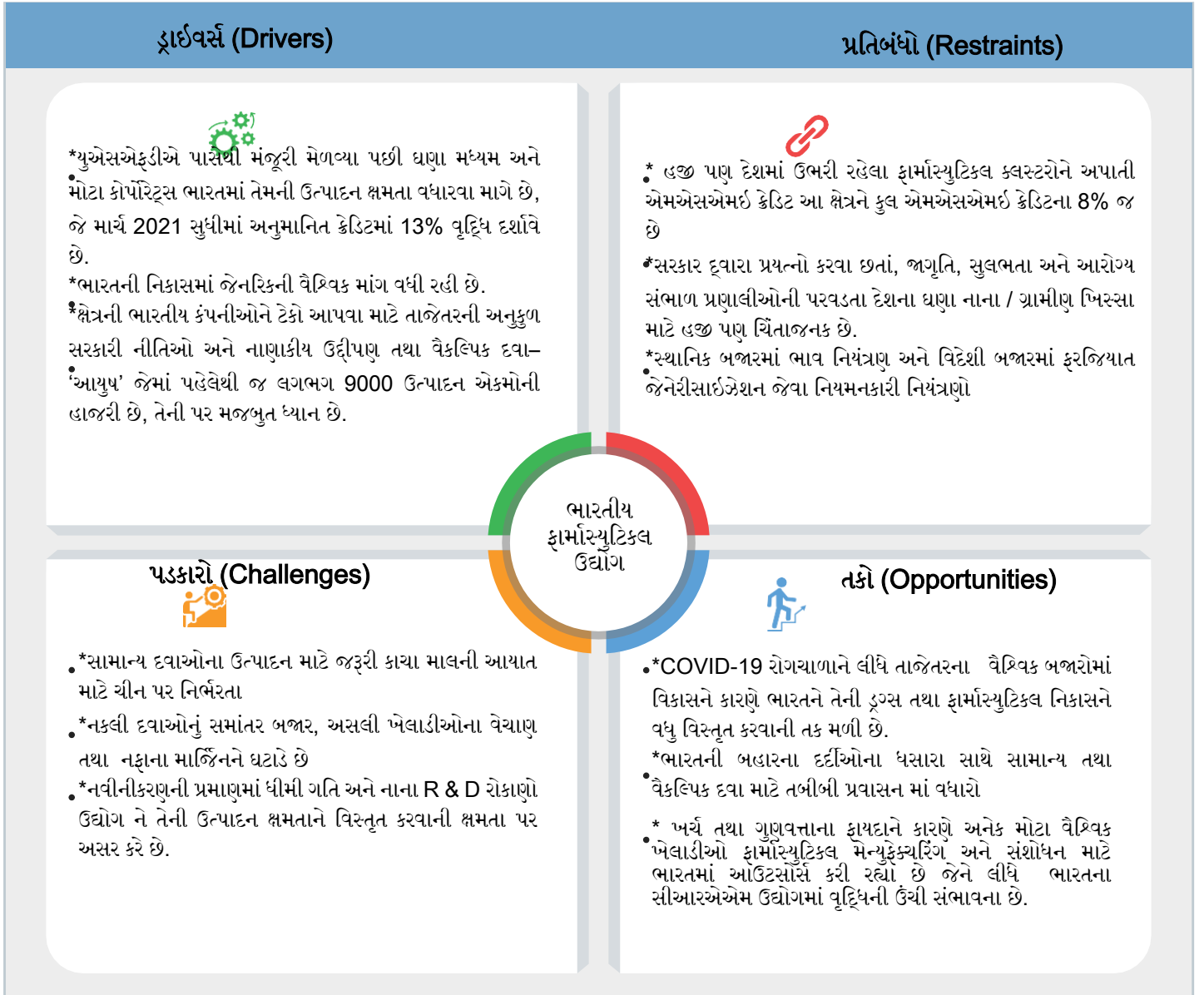
- કાચા માલના ખર્ચમાં વધારો
- કાચા માલ માટે ધિરાણની ટૂંકી રીપેમેન્ટ સાચકલ
- રીસીવેબલ ની વસુલાતમાં વિલંબ

27. ઉદ્યોગો નું વાર્ષિક સર્વેક્ષણ , નાણાકીય વર્ષ 2013-14 થી 2017-18 અને એ એસ આઈ ફ્રેમ 2018-19, આંકડા અને કાર્યક્રમ અમલીકરણ મંત્રાલય, ભારત સરકાર

28. વાર્ષિક સર્વેક્ષણ ઉદ્યોગ ફ્રેમ નાણાકીય વર્ષ 2018-19, આંકડા અને કાર્યક્રમ અમલીકરણ મંત્રાલય, ભારત સરકાર

આ કપરા સમયમાં એમએસએમઈને ટેકો આપવા માટે ધીરે ધીરે લોકડાઉન હળવા કરીને અને સરકાર દ્વારા રોગચાળાને રોકવા માટેના સતત પ્રયત્નો તેમજ અનુકૂળ નીતિ અને નાણાકીય સહાય દ્વારા ટૂંક જ સમયમાં એ જ ઉત્સાહ સાથે આ ક્ષેત્રમાં પાછા આવવાની અપેક્ષા છે. એક અન્ય પરિબળ એ દેશમાં આરોગ્ય વીમાનો વધતો પ્રવેશ છે જે ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગના વિકાસને વેગ આપે એવી અપેક્ષા છે. આરોગ્ય વીમા અપનાવવામાં વૃદ્ધિ દવાઓ પરનાં ખર્ચ તરફ દોરી જશે એવી અપેક્ષા છે જે ભારતમાં આરોગ્ય સંભાળ સેવાઓ અને ફાર્માસ્યુટિકલ માર્કેટના વિસ્તરણ તરફ લઈ જશે. આને સરકારનો ટેકો પણ મળ્યો છે, 'આયુષ્માન ભારત યોજના' માટે નાણાકીય વર્ષ 2020-21 માં ₹6,400 કરોડ ફાળવવામાં આવ્યા છે.

ડીઆરએસી (DROC) વિશ્લેષણ

* COVID-19 ની અસરને કારણે વાસ્તવિક કામગીરી બદલાઈ શકે છે જે આ ક્ષેત્ર માટે ફાયદાકારક અથવા નુકસાનકારક હોઈ શકે છે

ઉદ્યોગ સંસ્થા આઈપીએ(30) ના જણાવ્યા અનુસાર વિકાસનું આગામી મોજું જાપાન, ચીન, આફ્રિકા, ઈન્ડોનેશિયા અને લેટિન અમેરિકા જેવા મોટા તથા પરંપરાગત રૂપે અર્ધ- આકલિત બજારો માં નિકાસ વધારીને આવી શકે છે. આ તબક્કે 2030 સુધીમાં વિશ્વમાં ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ ની મૂલ્ય ની દ્રષ્ટિએ ટોચની 5 માં ની એક તથા વોલ્યુમ ની દ્રષ્ટિએ સૌથી મોટા સપ્લાયર તરીકે બનવાના ધ્યેય ની પ્રાપ્તિ માટે ડ્રગ્સ અને ફાર્માસ્યુટિકલ કંપનીઓ, સરકાર અને નિયમનકારી એજન્સીઓ વચ્ચે વધુ મજબૂત સહયોગની જરૂર છે.

(30) ભારતીય ફાર્માસ્યુટિકલ ઉદ્યોગ-The Way Forward, જૂન- 2019, ઈન્ડિયન ફાર્માસ્યુટિકલ એલાયન્સ

અસ્વીકૃતિ (Disclaimer)

આ અહેવાલમાં ફક્ત એકંદર લેવલ ની માહિતી છે. તેમાં કોઈ ક્રેડિટ માહિતી શામેલ નથી અને તેને ક્રેડિટ માહિતી રિપોર્ટ અથવા તેના ભાગ તરીકે ગણવામાં આવશે નહીં. આ અહેવાલમાં શામેલ વિશ્લેષણ 'CRIF હાઈ માર્ક'ના ડેટાબેઝ માંની ક્રેડિટ માહિતી પર આધારિત છે. પરિણામો "કાનૂની વર્ણન" તરીકે ગણવા અથવા તેનો ઉપયોગ કરવા માટે નથી. 'CRIF હાઈ માર્ક' તેના ડેટાને સચોટ અને અદ્યતન રાખવા પ્રયત્ન કરે છે પરંતુ તેની ચોકસાઈની બાંધકામ આપતું નથી. 'સીઆરઆઈએફ હાઈ માર્ક' પુરા પાડેલ ડેટામાં કોઈ પણ ભૂલો અથવા અચોક્કસતા માટેની જવાબદારી સ્વીકારતું નથી, આવા કારણો ધ્યાનમાં લીધા વગર લીધેલા કે ના લીધેલા કોઈપણ નિર્ણય અથવા વપરાશકર્તા દ્વારા અહીં પૂરા પાડવામાં આવેલા કોઈપણ ડેટા પર અવલંબન લેવામાં નહીં આવે. સીઆરઆઈએફ હાઈ માર્ક ક્રેડિટ ઇન્ફર્મેશન સર્વિસીસ પ્રા.લિ.ની પરવાનગી લીધા વિના અહેવાલમાં સમાવિષ્ટ ભાગ અથવા આખા ભાગને ફરીથી પ્રસ્તુત કરવામાં આવશે નહીં. અહીં વ્યક્ત કરેલા મંતવ્યો લેખકના છે. તેથી તેના સમાવિષ્ટો 'CRIF હાઈ માર્ક' અને પ્રાપ્તકર્તા (ઓ) વચ્ચેની કોઈપણ પ્રતિબદ્ધતાનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા નથી અને આ સામગ્રી માટે CRIF હાઈ માર્ક દ્વારા કોઈ જવાબદારી અથવા ઉત્તરદાયિત્વ સ્વીકારવામાં આવશે નહીં.

CRIF INDIA વિશે

CRIF In India - તમારી બધી ક્રેડિટ સંબંધિત આવશ્યકતાઓ માટે ભાગીદાર

હવે CRIF ભારતમાં ક્રેડિટ માહિતી, વ્યાપાર માહિતી, એનાલિટિક્સ, સ્કોરિંગ, ક્રેડિટ મેનેજમેન્ટ અને નિર્ણય ઉકેલો માટેના ઉત્પાદનો અને સેવાઓ પ્રદાન કરે છે.

CRIF એ ભારતના અગ્રણી ક્રેડિટ બ્યુરો, 'CRIF હાઈ માર્ક' નું સંચાલન કરે છે, જે વ્યક્તિગત રેકોર્ડ્સનો સૌથી મોટો ડેટાબેઝ ધરાવે છે અને દર મહિને લાખો ધિરાણના નિર્ણયને સમર્થન આપે છે. 'સીઆરઆઈએફ હાઈ માર્ક' એ ભારતનું પહેલું સંપૂર્ણ-સેવા ક્રેડિટ બ્યુરો છે જે ઋણ લેનારા તમામ સેગમેન્ટ્સ, - એમએસએમઈ / વાણિજ્યિક, છૂટક અને માર્કેટફોર્સનાન્સ ને આવરી લે છે. CRIF હાઈ માર્ક, દેશની તમામ અગ્રણી નાણાકીય સંસ્થાઓ સાથે કામ કરે છે જે તેની માલિકીની 'મેડ ઇન ઇન્ડિયા ફોર ઇન્ડિયા સર્ચ એન્જિન' નો ઉપયોગ કરીને એક વ્યાપક બ્યુરો કવરેજ પ્રદાન કરે છે, તે ઓછી ગુણવત્તાવાળા ડેટા સાથે પણ કામ કરવા માટે સાબિત થાય છે.

અમે પુણે ખાતેના અમારા એક્સલેન્સ કેન્દ્ર દ્વારા વિશ્લેષણ, સ્કોરિંગ, ક્રેડિટ મેનેજમેન્ટ અને નિર્ણય સોલ્યુશન્સમાં અમારી વૈશ્વિક કુશળતા લાવીએ છીએ. નિષ્ણાત ડેટા વૈજ્ઞાનિક અને આંકડાશાસ્ત્રીઓની અમારી ટીમ નાણાકીય સેવાઓ, વીમા અથવા ટેલિકોમ ક્ષેત્રો માટે ઉત્પત્તિ, માર્કેટિંગ અને સંગ્રહ માટેના બીસ્પોક (bespoke) સ્કોરકાર્ડ્સ વિકસાવવામાં વર્ષોનો અનુભવ લાવે છે.

અમારા ગ્રાહકો માટે સૌથી વધુ મૂલ્ય ઉમેરવા માટે અમે વૈશ્વિક શ્રેષ્ઠ પદ્ધતિઓ, સ્કોરિંગમાં કુશળતા અને ટોચની રેટેડ ક્રેડિટ મેનેજમેન્ટ સોફ્ટવેર સોલ્યુશન્સ સાથે અમે ભારત માટે વૈશ્વિક વ્યાપક ડેટા અને અત્યાધુનિક ડિડુપ (dedupe) ટેકનોલોજી, બંને સાથે લાવીએ છીએ.

SIDBI વિશે

સ્મોલ ઇન્ડસ્ટ્રીઝ ડેવલપમેન્ટ બેન્ક ઓફ ઇન્ડિયા (એસઆઈડીબીઆઈ), એમએસએમઈ ક્ષેત્રના પ્રમોશન, ફાઈનાન્સિંગ અને ડેવલપમેન્ટ માટે અને એવીજ પ્રવૃત્તિઓમાં રોકાયેલી સંસ્થાઓની કામગીરીના સંકલન માટેની મુખ્ય નાણાકીય સંસ્થા છે. સીડબી ના ઓપરેશનલ ડોમેનમાં એમએસએમઈનો સમાવેશ થાય છે, જે ઉત્પાદન, રોજગાર અને નિકાસના સંદર્ભમાં રાષ્ટ્રીય અર્થતંત્રમાં નોંધપાત્ર ફાળો આપે છે. તેને મજબૂત, વાઈબ્રન્ટ અને વૈશ્વિક સ્તરે સ્પર્ધાત્મક બનાવવા માટે સિડબી એમએસએમઈ ક્ષેત્રની આર્થિક અને વિકાસની જરૂરિયાતોને ક્રેડિટ પ્લસ અભિગમ સાથે પૂર્ણ કરે છે. વધુ માહિતી માટે www.sidbi.in ની મુલાકાત લો.